ВІСНИК ПРОКУРАТУРИ

10`2016

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНЕ ФАХОВЕ ЮРИДИЧНЕ ОФІЦІЙНЕ ВИДАННЯ
ГЕНЕРАЛЬНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Засновано
10 червня 1999 року

Свідоцтво про державну реєстрацію
серія КВ № 10791

Засновники
Генеральна прокуратура України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Журнал включено до переліку наукових фахових видань
(постанова президії ВАК України від 10 лютого 2010 року № 1-05/1)

Надано статус офіційного видання
наказом Генерального прокурора України від 19 квітня 2012 року № 38

Головний редактор
Лариса Сарган

Видавець
Національна академія прокуратури України
вул. Мельникова, 81-б, м. Київ, 04050
тел.: (044) 206-15-61
www.ap.gp.gov.ua
vpu.ap.gp@gmail.com

© Генеральна прокуратура України, 2016
© Національна академія прокуратури України, 2016

НАУКОВА РАДА

СТОРОЖУК ДМИТРО АНАТОЛІЙОВИЧ
перший заступник Генерального прокурора України (голова)

ПРИСЯЖНЮК ІВАН ІВАНОВИЧ
ректор Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук (заступник голови)

ГУБЕРСЬКИЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ
ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України

ТАЦІЙ ВАСИЛЬ ЯКОВИЧ
ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор, академік НАН України

ГЕТЬМАН АНАТОЛІЙ ПАВЛОВИЧ
проректор з наукової роботи Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПрН України

ГРИЦЕНКО ІВАН СЕРГІЙОВИЧ
декан юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук

ЄНІН ЄВГЕНІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ
заступник Генерального прокурора України, кандидат політичних наук

КОСТЕНКО ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ
завідувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України

МАЛЯРЕНКО ВАСИЛЬ ТИМОФІЙОВИЧ
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

НОР ВАСИЛЬ ТИМОФІЙОВИЧ
завідувач кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

ТИХИЙ ВОЛОДИМИР ПАВЛОВИЧ
віце-президент НАПрН України – керівник Київського регіонального центру,
доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України

ШЕМШУЧЕНКО ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ
директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор, академік НАН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

САРГАН ЛАРИСА МИКОЛАЇВНА
головний редактор, інспектор Департаменту забезпечення діяльності керівництва Генеральної прокуратури України

ТОЛОЧКО ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ
заступник головного редактора, перший проректор Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, професор

БАРАНДИЧ СВІТЛАНА ПАВЛІВНА
відповідальний секретар, начальник редакційно-видавничого відділу Національної академії прокуратури України

БЛАЖІВСЬКИЙ ЄВГЕН МИКОЛАЙОВИЧ
доктор юридичних наук

ДЬОМІН ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ
старший викладач відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів органами, які проводять досудове розслідування Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор

ЛИТВАК ОЛЕГ МИХАЙЛОВИЧ
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

КАПЛІНА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА
завідувач кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

КОЗЬЯКОВ ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ
начальник відділу науково-методичного забезпечення організації роботи та управління в органах прокуратури Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор

КОСЮТА МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ
професор кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор

ПОГОРЕЦЬКИЙ МИКОЛА АНАТОЛІЙОВИЧ
завідувач кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

ПОПОВ ГЕОРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ
проректор Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук

РУДЕНКО МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ
завідувач кафедри правосуддя Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

СЕРЕДА ГРИГОРІЙ ПОРФИРОВИЧ
доктор юридичних наук, професор

СТРИЖЕВСЬКА АНЖЕЛА АНАТОЛІЇВНА
заступник Генерального прокурора України, кандидат юридичних наук

ХОЛОДНИЦЬКИЙ НАЗАР ІВАНОВИЧ
заступник Генерального прокурора України – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, кандидат юридичних наук

ЯКИМЧУК МИКОЛА КОСТЯНТИНОВИЧ
прокурор Чернівецької області, доктор юридичних наук, професор

ОФІЦІЙНО

7 Юрій Луценко: Боротися з корупцією необхідно разом. Не може бути монополії в розслідуванні корупційних злочинів

8 Регіональна презентація та обговорення проекту концепції розвитку юридичної освіти в Україні

9 Візит делегації Генеральної прокуратури України до Республіки Польща

10 Міжнародні зустрічі заступника Генерального прокурора України Анжели Стрижевської

12 Перший міжнародний правничий конгрес

ПРАВОДОПОМОГА

14 Євгеній Єнін: Окремі правові та практичні аспекти міжнародного співробітництва органів прокуратури з питань повернення активів злочинного походження

КОНКУРС

20 Тестування на знання законодавчої бази кандидатів, які беруть участь у відкритому конкурсі на вакантні посади у місцевих прокуратурах

ПРОТИДІЯ

22 Викриття корупційних злочинів, притягнення винуватих осіб до відповідальності

28 Назар Холодницький: Боротьба з корупцією у Наддніпрянській Україні в роки національно-визвольних змагань (1917–1921)

35 В'ячеслав Соколовий: Особливості виявлення та запобігання проявам корупції в установах виконання покарань

СЬОГОДЕННЯ

39 Анатолій Коваленко, Алла Мороз: Чи може ювенальний прокурор сьогодні зробити дитину щасливою?

42 Василина Балабуха: Проблема захисту прав та інтересів дітей поза сферою кримінальної юстиції

45 Ювенальні прокурори пред'явили 65 позовів на захист інтересів держави у сфері охорони дитинства

63 Сергій Спільник: Взаємодія прокуратури з правоохоронними органами під час досудового розслідування розбійних нападів

68 Дмитро Коробченко: Актуальні аспекти вжиття заходів представницького характеру щодо повернення рекреаційних земель узбережжя Чорного моря державі

ДИСКУСІЯ

72 Міжнародна науково-практична конференція «Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України»

74 Експертний круглий стіл «Запровадження системи оцінювання ефективності діяльності прокуратури: перспективи та перешкоди»

76 VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Протидія злочинності: теорія та практика»

78 Міжнародний круглий стіл «Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції»

ПРИЗНАЧЕННЯ

80 Прокурором Запорізької області призначено Валерія Романова

Відповідальність за достовірність інформації, точність імен та прізвищ несуть автори.
Матеріали редагуються та можуть бути скорочені.
Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів публікацій.

Вісник прокуратури № 10'2016
Відповідальний редактор *Лідія Зелінська*
Редактори випуску:
Олена Дьордійчук, Наталія Панфілова, Ольга Степанюк
Верстка та обкладинка *Оксана Колосюк*

Підписано до друку 28.10.2016

Формат 64x90/8
Папір крейдований. Друк цифровий.
Тираж 542 прим.
Зам. № 16-10-28-1
Фото обкладинки *Ольга Демерлій*
Малюнки *Олексій та Меланія Демерлій*

Виготовлення оригінал-макета та друк
Національна академія прокуратури України
вул. Мельникова, 81-б, м. Київ, 04050

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 4001 від 10.03.2011

Юрій Луценко «Ключовим аспектом у боротьбі з корупцією є наступ на неї широким фронтом за участю всіх правоохоронних органів. Корупція в Україні, на жаль, залишається занадто розповсюдженим явищем, тому монополія на розслідування таких злочинів не може мати місце»

ЮРІЙ ЛУЦЕНКО: БОРОТИСЯ З КОРУПЦІЄЮ НЕОБХІДНО РАЗОМ. НЕ МОЖЕ БУТИ МОНОПОЛІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

7 жовтня 2016 року відбулася зустріч Генерального прокурора України Юрія Луценка із Генеральним директором Директорату Європейської Комісії з питань політики добросусідства та переговорів щодо розширення Крістіаном Даніельссоном

Юрій Луценко довів до відома присутніх інформацію про стан реформування відомства, зокрема щодо очищення системи прокуратури та боротьби із корупцією всередині органу.

Основною метою реформи прокуратури є реальне запровадження європейських стандартів у діяльність прокуратури, забезпечення верховенства права та дотримання прав і свобод людини.

Крім того, Генеральним прокурором України поінформовано європейських колег про інші, не менш важливі напрямки реформування відомства та зусилля, спрямовані на забезпечення належного розслідування, направлення до суду і постановлення вироків стосовно високопосадовців, причетних до корупційних злочинів, та їх оточення.

Водночас Генпрокурор звернув увагу присутніх на питання підслідності між правоохоронними органами під час розслідування вказаної категорії кримінальних правопорушень.

У свою чергу, Крістіан Даніельссон запевнив українську сторону в повній підтримці реформ, які наразі проводяться Генеральною прокуратурою України, та побажав успіхів на цьому напрямі.

За результатами зустрічі сторонами висловлено готовність до подальшої конструктивної співпраці з питань, які становлять взаємний інтерес.

11 жовтня 2016 року Генеральний прокурор України Юрій Луценко зустрівся з керівниками іноземних дипломатичних представництв держав – членів ЄС, США та Японії

Предметом обговорення стали питання формування ефективної системи протидії корупції в Україні та ролі Генеральної прокуратури України у ній.

Генеральний прокурор України довів до відома присутніх інформацію про прогрес у найбільш резонансних кримінальних провадженнях, що розслідуються прокуратурою. Зокрема, іноземних гостей поінформовано про направлення до суду обвинувальних актів щодо вчинення корупційних правопорушень високопосадовцями діючої влади.

Юрій Луценко: «Результативна боротьба з корупцією є пріоритетом діяльності Генеральної прокуратури України, ефективність її роботи на цьому напрямку значно підвищилася».

Юрій Луценко ознайомив гостей із результатами успішної взаємодії відомства з представниками інших правоохоронних органів під час викриття так званої бурштинової мафії, злочинних угруповань у сфері незаконної порубки та реалізації лісу, в банківському секторі та у сфері земельних відносин.

Також сторони обговорили питання реформування Генеральної прокуратури України у контексті нещодавніх законодавчих змін, у тому числі до Конституції України. Юрій Луценко поінформував учасників зустрічі про відбір «позасистемних» кадрів для зайняття вакантних посад у місцевих прокуратурах, а також про створення на конкурсних засадах нового антикорупційного підрозділу відомства – Генеральної інспекції, яка покликана протидіяти корупційним правопорушенням всередині системи.

Генеральний прокурор України запевнив гостей, що відомство займає винятково конструктивну позицію та не має намірів посягати на незалежність новостворених антикорупційних органів. Зокрема, він закликав до активної взаємодії між правоохоронцями щодо поєднання їхніх зусиль у сфері протидії корупції.

Наприкінці зустрічі глави дипломатичних представництв запевнили у своїй подальшій підтримці Генеральної прокуратури України.

РЕГІОНАЛЬНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ОБГОВОРЕННЯ ПРОЕКТУ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Перший заступник Генерального прокурора України Дмитро Сторожук взяв участь у регіональній презентації та обговоренні проекту Концепції розвитку юридичної освіти в Україні, яка проходила в Харкові, в рамках проекту «Удосконалення юридичної освіти та освіти з прав людини», що реалізується ОБСЄ разом з Міністерством освіти і науки та Мін'юстом.

Дмитро Сторожук: «ГПУ братиме активну участь у запровадженні нових критеріїв якості професії прокурора, щоб майбутні випускники вишів отримували всі знання та навички, необхідні для роботи в прокуратурі нової якості, яку ми хочемо створити».

За словами Дмитра Сторожука, Генпрокуратура бере активну участь у реформуванні юридичної освіти. По-перше, прокурор – це одна з правничих професій; по-друге, ми маємо чітке уявлення про те, яким повинен бути майбутній фахівець, якої кваліфікації йому потрібно набути за час навчання, враховуючи європейську практику і виклики часу до правоохоронної системи загалом та прокуратури зокрема.

ВІЗИТ ДЕЛЕГАЦІЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ ДО РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Делегація Генеральної прокуратури України у складі заступника Генерального прокурора України Анжели Стрижевської, начальника управління правового забезпечення Олени Романюк і виконувача обов'язків начальника управління реформ та забезпечення якості роботи Євгена Чернікова відвідала з робочим візитом Республіку Польща, де провела низку двосторонніх зустрічей

У рамках візиту 7 жовтня 2016 року Анжела Стрижевська провела двосторонні зустрічі з керівництвом Генеральної прокуратури та Міністерства юстиції Республіки Польща: Першим заступником Генерального прокурора Республіки Польща – Державним прокурором Богданом Свєчковським, заступником Генерального прокурора Республіки Польща Робертом Хернандом, заступником Міністра юстиції Республіки Польща Лукашем Пєбяком, а також керівниками бюро та департаментів зазначених органів.

Сторони обговорили проблеми функціонування органів прокуратури Республіки Польща в умовах останніх законодавчих змін, зокрема – поєднання посад Міністра юстиції та Генерального прокурора, надання прокурорському самоврядуванню винятково дорадчих функцій, запровадження електронного документообігу, вирішення спорів про підслідність, стан протидії корупції серед високопосадовців, у тому числі суддів та прокурорів, а також запровадження інституту спеціалізації прокурорів.

Анжела Стрижевська поінформувала польських колег про стан реформування системи органів прокуратури України, останні законодавчі зміни, зокрема до Конституції України, які вплинули на виконання прокуратурою її функцій, а також про утворення на конкурсних засадах нового антикорупційного підрозділу – Генеральної інспекції Генеральної прокуратури України, покликаної протидіяти корупційним правопорушенням всередині системи та притягувати винних до встановленої законом відповідальності.

За результатами зустрічей досягнуто домовленість про запровадження механізмів для більш тісної співпраці в майбутньому, обмін досвідом щодо забезпечення ефективності роботи на певних напрямах прокурорської діяльності тощо.

Крім того, представники Генеральної прокуратури України провели зустріч із Послом України в Республіці Польща Андрієм Дещицею, на якій обговорили питання двостороннього співробітництва органів прокуратури двох держав, досвід функціонування інституту прокурорів при Інституті національної пам'яті – Комісії з розслідування злочинів проти польського народу, а також доцільність запровадження аналогічної практики в Україні з метою розслідування злочинів минулого та надання їм належної юридичної оцінки

МІЖНАРОДНІ ЗУСТРІЧІ ЗАСТУПНИКА ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ АНЖЕЛИ СТРИЖЕВСЬКОЇ

17 жовтня 2016 року відбулася зустріч заступника Генерального прокурора України Анжели Стрижевської із співдоповідачами Моніторингового комітету Парламентської асамблеї Ради Європи Й. Шуклою та А. Фішером, які перебувають з робочим візитом в Україні

У ході зустрічі заступник Генерального прокурора поінформувала європейських представників про поточний стан реформування системи органів прокуратури України, останні законодавчі зміни, у тому числі до Конституції України, які вплинули на виконання прокуратурою її функцій.

Окрім того, Анжела Стрижевська повідомила про запровадження щорічної таємної перевірки працівників прокуратури з метою співставлення рівня життя прокурора та легальних джерел доходів його сім'ї, зазначених у декларації, а також про розпочатий конкурс на зайняття посад у Генеральній інспекції – незалежному та професійному органі, покликаному здійснювати нагляд за дотриманням законності співробітниками прокуратури.

Представникам Комітету ПАРЄ надано вичерпні відповіді на питання, що їх цікавили у зв'язку з моніторингом стану виконання Україною зобов'язань перед Радою Європи.

За результатами зустрічі сторони висловили переконання у подальшому розвитку співробітництва на принципах прозорості та відкритості.

19 жовтня 2016 року в Генеральній прокуратурі України відбулася зустріч заступника Генерального прокурора України Анжели Стрижевської з Головою Консультативної місії ЄС з реформування сектору цивільної безпеки в Україні Кястутісом Ланчінскасом

У ході зустрічі сторонами обговорено можливі перспективні напрями розширення та удосконалення двосторонньої співпраці, зокрема й шляхом надання навчальної, експертної та технічної допомоги.

Увагу представників Місії акцентовано на потребі проведення аудиту функціонування місцевих прокуратур з метою виявлення проблемних питань, оцінки динаміки навантаження на прокурорів, доцільності переформатування штатів прокуратур і стану взаємодії між місцевими та регіональними прокуратурами.

Також було обговорено питання впровадження єдиної електронної системи документообігу і механізмів електронного кримінального провадження. Європейські партнери відзначили нерозривний взаємозв'язок цих двох систем.

Анжела Стрижевська: «Запровадження єдиної електронної системи документообігу та механізмів електронного кримінального провадження дасть змогу підвищити ефективність взаємодії органів прокуратури України, Національної поліції України та суддів».

У свою чергу, пан Ланчінскас запевнив українську сторону в повній підтримці реформ, які наразі проводяться Генеральною прокуратурою України.

Наприкінці зустрічі Анжела Стрижевська подякувала Місії за співпрацю з органами прокуратури в питаннях процесу їх реформування.

ПЕРШИЙ МІЖНАРОДНИЙ ПРАВНИЧИЙ КОНГРЕС

У місті Стамбулі (Республіка Туреччина) 17 жовтня 2016 року розпочалася робота Першого міжнародного правничого конгресу, що тривав упродовж тижня. Україну на міжнародному заході представляли, зокрема, заступник Генерального прокурора України Євгеній Єнін та ректор Національної академії прокуратури України Іван Присяжнюк.

Під час роботи конгресу увагу було зосереджено на розв'язанні таких проблем, як альтернативні методи вирішення спорів, у тому числі арбітраж і посередництво, обговорено заходи, які необхідно вжити для пришвидшення судового процесу, міжнародне співробітництво в правоохоронній сфері та посилення його ефективності, у сферах судової адміністрації і навчання у судовій та прокурорській системах, а також проходження прокурорами й суддями підвищення кваліфікації.

Ректор Національної академії прокуратури України виступив із доповіддю «Практика Європейського суду з прав людини як складова системи підвищення кваліфікації прокурорів України».

У своєму виступі Іван Присяжнюк звернув увагу на визначальну роль в утвердженні верховенства права системи кримінального судочинства, у зв'язку з чим на інститут прокурорів покладається важливе завдання.

Ректор зазначив, що у Національній академії прокуратури України посилену увагу приділено вивченню положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини, що надає можливість:

по-перше, постійно поглиблювати рівень знань прокурорів у сфері прав людини і орієнтувати їх на використання в роботі підходу, заснованого на додержанні прав людини

по-друге, акцентувати увагу на подальшому застосуванні рішень Європейського суду з прав людини в прокурорській практиці та аналізі законів у частині їх відповідності правовим позиціям Європейського суду з прав людини

Іван Присяжнюк також вказав, що у Національній академії прокуратури України постійно проводяться заняття з підвищення кваліфікації прокурорів різних категорій, але передусім тих, які здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням і підтримують державне обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях.

До того ж, як зазначив ректор Національної академії прокуратури України, спільно з Генеральною прокуратурою України розроблено й опубліковано методичні рекомендації «Докази і доказування в кримінальному провадженні», у яких наведено відповідні приклади із практики Європейського суду з прав людини. Методичні рекомендації спеціально розроблено для прокурорів з метою посилення ефективності розслідування кримінальних проваджень і розміщено на офіційному сайті Генеральної прокуратури України для того, щоб прокурори використовували їх у практичній діяльності.

У рамках цього візиту відбулися переговори ректора Національної академії прокуратури України Івана Присяжнюка із президентом Академії правосуддя Туреччини Юлмазом Акчилом, віце-президентом Мустафою Артучем і головою департаменту Ертаном Аідіном.

Під час цієї зустрічі ректори обговорили можливості співпраці щодо підвищення кваліфікації прокурорів та їхньої спеціальної підготовки, а також поглиблення наукового та академічного співробітництва. У результаті дійшли згоди стосовно проведення спільних міжнародних конференцій і круглих столів. Заплановано було також робочі візити як до Києва, так і Стамбула.

ОКРЕМІ ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ З ПИТАНЬ ПОВЕРНЕННЯ АКТИВІВ ЗЛОЧИННОГО ПОХОДЖЕННЯ

Євгеній Єнін

заступник Генерального прокурора України,
кандидат політичних наук

Не перший рік громадськість, політики, представники правоохоронних органів, експертного середовища та міжнародних інституцій обговорюють питання повернення в Україну активів корупційного походження, виведених колишніми високопосадовцями за кордон.

Увага до цього питання і великі сподівання суспільства щодо повернення виведених з країни злочинних активів є цілком зрозумілими з огляду на безпрецедентні масштаби корупційних, фінансових злочинів, вчинених колишнім керівництвом країни, а також їх негативні наслідки для національної економіки.

У свою чергу, повернення злочинних активів із-за кордону сприятиме не тільки відновленню справедливості, а й стабілізації вітчизняної економіки та можливості спрямування отриманих коштів на розвиток соціальної сфери, у тому числі забезпечення незахищених верств населення, охорони здоров'я тощо.

Водночас позитивний результат цієї роботи може стати переконливим прикладом невідворотності покарання за корупційні злочини, навіть для високопосадовців, та потужним фактором стримування для потенційних злочинців.

Отож, наразі окрім притягнення до кримінальної відповідальності високопосадовців-корупціонерів одним із першочергових завдань, що постає перед прокуратурою та правоохоронними органами, які здійснюють досудове розслідування у відповідних кримінальних провадженнях, є пошук, арешт та повернення в Україну вказаних активів з використанням механізмів міжнародно-правового співробітництва, передбачених відповідними міжнародними договорами.

Одним із базових міжнародних договорів у сфері боротьби з корупцією є Конвенція ООН проти корупції 2005 року[1], у якій повернення активів визнано одним із основних заходів та, серед іншого, зобов'язано держав-учасниць сприяти міжнародному співробітництву у цій сфері.

З метою реалізації зазначеного у главі 5 Конвенції визначені механізми повернення

[1] Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Резолюція № 58/4 Генеральної Асамблеї ООН від 31 жовтня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

злочинних активів, відслідковування, заморожування, конфіскації, а також розподілу між державами їх походження і перебування.

Зокрема, у Конвенції держав-учасниць зобов'язано запроваджувати такі процедури, як: контроль фінансових установ за підозрілими операціями на особистих банківських рахунках державних службовців, членів їх сімей та тісно пов'язаних з ними партнерів; заморожування або конфіскація за рішенням суду третьої країни; несудові методи конфіскації, особливо у випадках смерті, втечі або неможливості встановлення місцезнаходження правопорушника; повернення активів країні походження в межах цивільного процесу у третій країні; конфіскація активів іноземного походження при розгляді справи про відмивання грошей; повернення на підставі судового рішення про компенсацію збитків державі походження активів та визнання судом претензій країни походження щодо активів як сторони, постраждалої від корупційних правопорушень; розкриття інформації третій країні без її попереднього запиту; міжнародне співробітництво з повернення активів.

Процедури та методи, необхідні для забезпечення спроможності держав встановлювати, відслідковувати та конфісковувати злочинні доходи, також визначено у Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 року[2]; Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму 2005 року[3]; Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року[4]; Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року[5] та у багатьох інших багатосторонніх міжнародних договорах, рішеннях, рекомендаціях та резолюціях міжнародних інституцій.

Сучасні європейські стандарти щодо процедур заморожування і конфіскації злочинних активів встановлено у прийнятій Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу директиві від 3 квітня 2014 року № 2014/42 «Про заморожування та конфіскацію засобів вчинення злочинів та доходів від злочинної діяльності у Європейському Союзі»[6].

У зазначеній директиві поряд з традиційною конфіскацією визначено стандарти здійснення розширеної конфіскації, конфіскації без судового рішення, проведення конфіскації майна третіх осіб, а також заморожування активів без постанови суду.

> Міжнародні стандарти щодо конфіскації майна як одного з інструментів процедури повернення злочинних активів були втілені у національному законодавстві шляхом запровадження інституту спеціальної конфіскації, яка за умов, визначених Кримінальним кодексом України, може бути застосована і до активів, що знаходяться у володінні третіх осіб, а також удосконалення кримінального процесуального законодавства, яке регулює питання арешту майна.

Водночас слід наголосити, що спеціальна конфіскація в Україні може бути застосована на підставі судового рішення за наявності для цього достатніх доказів, збирання яких є обов'язком сторони обвинувачення (ст.ст. 96-1, 96-2 КК України).

Міжнародні фахівці та експерти у сфері повернення активів, ґрунтуючись на міжнародно-правовому регулюванні зазначеного питання та практичному досвіді країн, в яких мала місце ця проблема, розрізняють кілька способів повернення активів, а саме: традиційний підхід, що супроводжується ухваленням судового рі-

[2] Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (Страсбург, 8 листопада 1990 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_029

[3] Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_948

[4] Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) / Рада Європи, 27 січня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_101

[5] Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_789

[6] Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0042&from=EN

шення про визнання особи винною у вчиненні злочину та конфіскацію вкрадених активів[7], а також конфіскацію без винесення вироку, яка не вимагає кримінального засудження фізичної або юридичної особи.

Необхідно зазначити, що використання другого способу повернення злочинних активів для України наразі є проблематичним, оскільки національне законодавство передбачає можливість конфіскації лише після набрання сили обвинувальним вироком.

З огляду на вказані обставини найбільш прийнятним у сучасних законодавчих і практичних українських реаліях є традиційний спосіб повернення активів шляхом здійснення кримінального переслідування та конфіскації майна, який умовно можна поділити на такі етапи:

– етап досудового розслідування, під час якого органами досудового розслідування, у тому числі із застосуванням механізмів міжнародного співробітництва, розшукуються, збираються, перевіряються та оцінюються докази щодо злочинних активів, вживаються заходи щодо їх арешту (заморожування) та збереження з метою подальшої конфіскації;
– судовий етап, під час якого обвинуваченого засуджують і рішення про конфіскацію стає остаточним;
– етап виконання рішення, в процесі якого вирішується питання щодо фактичної конфіскації злочинних активів на користь держави відповідно до норм міжнародного права, національного законодавства країн походження та виявлення активів, а також з урахуванням домовленостей між державами походження та виявлення активів.

Надзвичайно важливим для забезпечення ефективності повернення активів є правильна організація першого етапу, від успішного завершення якого значною мірою залежать й наступні стадії цієї процедури.

Саме на першому етапі органи досудового розслідування відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства вживають заходи, спрямовані на виявлення місця перебування злочинних активів, у тому числі шляхом одержання з різних джерел та обробки оперативної інформації, даних фінансової розвідки (Держфінмоніторингу).

Варто врахувати, що у перспективі згідно з вимогами Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів»[8] зазначений орган після початку своєї роботи також може бути залучений до процедури виявлення та розшуку активів на підставі звернень органів досудового слідства.

Окрім розшуку активів на етапі досудового розслідування слідчі повинні здійснювати збирання належних та допустимих доказів існування зв'язку між виявленими активами та протиправною діяльністю (предикатним злочином), а також вживати заходи для арешту та заморожування активів з метою їх збереження і можливої конфіскації.

Процес збирання доказів, які доводять наявність зазначеного зв'язку між активами та злочинною діяльністю підозрюваного, є надзвичайно складним процесом, який супроводжується необхідністю здійснення слідчим із використанням фахової експертної допомоги комплексного фінансового аналізу значної кількості інформації про джерела походження виявлених активів, даних щодо обсягів використання підозрюваним коштів та порівняння їх із законними доходами.

Проблематичність цієї стадії також пов'язана із використанням злочинцями схем, за якими злочинні активи з метою приховуван-

[7] Див.: Розшук незаконно отриманих активів: практ. посіб. / Базельський інститут управління, Міжнародний центр з повернення активів, 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.baselgovernance.org/sites/collective.localhost/files/publications/160323_tracing_illegal_assets_ukrainian_translation_-_final_corr_online.pdf; Руководство по возврату активов для специалистов-практиков / Жан-Пьер Брюн, Ларисса Грей, Кевин Стивенсон, Клайв Скотт; пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2012. – 356 с. – (Серия «Библиотека Всемирного банка»); Возврат похищенных активов: Руководство по конфискации активов вне уголовного производства / Теодор Гринберг, Линда Сэмюэль, Вингейт Грант, Ларисса Грей; пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2010. – 356 с.

[8] Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2016 року № 772-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/772-19

ня їх справжньої природи та перешкоджання можливості їх відстеження і відслідковування змішують з легальними доходами та спрямовують ці активи через кордони кількох юрисдикцій під іменами різних власників.

Зважаючи на викладене, у процесі досудового розслідування зазначеної категорії проваджень надзвичайно важливим є здійснення ефективного та оперативного міжнародного співробітництва з компетентними органами іноземних держав.

Міжнародний розшук злочинних активів, як правило, здійснюється у межах запитів слідчих про проведення відповідних оперативно-розшукових заходів до Національного центрального бюро Інтерполу в Україні, а також направлення до компетентних органів іноземних держав запитів про надання міжнародної правової допомоги.

Водночас слід урахувати, що відповідно до Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів[9] відомості про відкриття фізичними особами, в тому числі громадянами України, та юридичними особами фінансових рахунків у зарубіжних банках, а також про рух коштів по них, про укладення угод між українськими та закордонними юридичними особами становлять, як правило, банківську чи комерційну таємницю і можуть повідомлятися іноземними правоохоронними органами лише після розгляду офіційного звернення Генеральної прокуратури України верховним органом юстиції (прокуратури) запитуваної держави в порядку надання правової допомоги у кримінальному провадженні (підпункт 2.1.3 Інструкції).

Наведені обставини обумовлюють необхідність правильного та своєчасного використання органами досудового слідства такого інструменту міжнародного співробітництва, як запит про міжнародну правову допомогу. Згідно з міжнародними договорами та кримінальним процесуальним законодавством України такі запити є офіційним каналом одержання достовірної та повної інформації про майно, грошові кошти, що здобуті злочинним шляхом і перебувають за межами нашої країни.

До основних міжнародних договорів, якими повинен керуватися слідчий при підготовці запиту про надання міжнародної правової допомоги, окрім наведених вище, насамперед належить Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, Додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1978 року, Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 2001 року, Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року та Протокол до неї 1997 року[10], а також деякі двосторонні угоди про міжнародне співробітництво з відповідними іноземними країнами.

Згідно з положеннями кримінального процесуального законодавства та вказаних вище міжнародних договорів слідчий може ініціювати звернення із запитом щодо надання міжнародної правової допомоги, зокрема, для: отримання показань свідків або заяв окремих осіб; вручення судових документів; проведення обшуків, виїмок та арешту; огляду об'єктів; отримання інформації, речових доказів та висновків експертів; виявлення, заморожування та відстеження доходів від злочинів; надання оригіналів або засвідчених копій відповідних документів і матеріалів, у тому числі державних, банківських, фінансових, корпоративних чи комерційних документів; виявлення та відстеження доходів від злочинів, майна, засобів або інших речей для цілей доведення; сприяння добровільній явці осіб до органів держави-одержувача.

[9] Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 9 січня 1997 року № 3/1/2/5/2/2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0054-97

[10] Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. – [Вид. друге, допов.]. – К: Фенікс, 2009. – 1080 с.

Отримані в порядку надання міжнародної правової допомоги інформація та документи відповідно до ст. 550 Кримінального процесуального кодексу України не потребують легалізації та визнаються допустимими доказами.

Водночас практика направлення запитів Генеральною прокуратурою України як центральним органом щодо міжнародної правової допомоги під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях свідчить про наявність у цій сфері певних труднощів.

Проблемни при розгляді запитів органів досудового розслідування України пов'язані насамперед із вимогами іноземних країн щодо високого рівня доказування необхідності проведення конкретних процесуальних дій та зазначення даних щодо очевидного зв'язку між запитуваними діями і предметом розслідування, а також про виявлені за кордоном активи та обставини злочину, вчиненого в Україні.

Також у органів досудового розслідування виникають певні труднощі стосовно запитів щодо розкриття банківської таємниці, направлення яких до компетентних органів іноземної держави потребує постановлення національним судом згідно зі ст. 164 КПК України ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів.

Строк дії такої ухвали відповідно до вказаної норми не може бути більшим ніж один місяць з дня її постановлення. З огляду на зазначені обставини нерідко на момент отримання з України компетентним органом іноземної держави відповідного запиту зазначений строк вже закінчується або закінчився, що потребує повторного звернення слідчого до суду з клопотанням про постановлення відповідної ухвали.

Внаслідок відсутності у міжнародних договорах та національному законодавстві запитуваних країн інформації про строки виконання запитів про міжнародну правову допомогу інколи запити українських органів досудового розслідування виконуються тривалий час.

Водночас у задоволенні запитів щодо зазначеної категорії проваджень з Російської Федерації надходять відповіді про відмову у їх задоволенні з посиланням на положення ст. 19 Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року, якщо йдеться про завдання шкоди суверенітету або безпеці.

Окрім того, отримання слідчими міжнародної правової допомоги за запитами у кримінальних провадженнях у деяких випадках унеможливлюється з огляду на те, що вони стосуються діянь, які не є кримінальними правопорушеннями за законодавством запитуваної сторони.

Певні проблеми у сфері міжнародного співробітництва можливі після ухвалення національними судами судових рішень щодо конфіскації злочинних активів.

Конвенція ООН проти корупції та інші вказані вище міжнародні договори[11] містять положення, які зобов'язують держав-учасниць вживати заходи стосовно повернення злочинних активів на підставі остаточного судового рішення запитуючої держави-учасниці.

Зазначені міжнародні договори є підставою для звернення Міністерства юстиції України, яке є центральним органом з питань надання міжнародної правової допомоги у кримінальних справах на стадії судового розгляду та виконання вироків (ст.ст. 545, 602 КПК України), із клопотанням щодо виконання рішення про конфіскацію злочинних активів.

Проте необхідно ураховувати, що відповідно до положень ст. 28 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму 2005 року у задоволенні клопотання про конфіскацію активів може бути відмовлено з огляду на постановлення судового рішення про конфіскацію за відсутності особи, проти якої було ухвалено це рішення.

[11] Див.: Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (Страсбург, 8 листопада 1990 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_029; Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_948; Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_789

Зазначена проблематика для України є актуальною з огляду на те, що більшість екс-високопосадовців переховуються за кордоном, у зв'язку з чим здійснення щодо них досудового розслідування та судового розгляду проводитиметься за правилами спеціального розслідування та судового розгляду (in absentia).

Крім того, слід зауважити, що у ст. 15 Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 року передбачено, що запитувана держава-учасниця має право розпоряджатися будь-якою конфіскованою власністю відповідно до свого внутрішнього законодавства, якщо зацікавлені сторони не дійдуть іншої згоди.

Ураховуючи вказане, з метою забезпечення повернення злочинних активів в Україну необхідно застосовувати такі передбачені міжнародними договорами інструменти з повернення активів, як укладення угод про розподіл активів на регулярній основі або за кожним конкретним випадком.

Зазначені проблеми не відображають усіх труднощів у діяльності правоохоронних органів щодо повернення активів злочинного походження. Проте вони дають змогу сформувати уяву про складність цього процесу.

Ця теза узгоджується із висновками експертів у цій сфері[12] про те, що, незважаючи на передбачені міжнародними договорами та національним законодавством механізми повернення активів, практичне їх застосування є вкрай складним завданням, оскільки залежить від обставин конкретної справи, типу виведених активів, особливостей законодавства і практики країни походження та виявлення таких активів.

Досвід повернення злочинних статків президентів Нігерії – Сані Абача, Перу – Альберто Фухіморі, Туніса – Бен Алі та інших свідчить про те, що тривалість цього процесу становить щонайменше 3–5 років.

Секретаріат Міжурядової робочої групи з повернення активів, яка була заснована Конференцією держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції для надання консультативної допомоги та сприяння при здійсненні її мандату у сфері повернення доходів від корупції, у своїй доповідній записці від 3–4 вересня 2015 року[13] зазначив, що за даними дослідження, проведеного Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Ініціативою щодо забезпечення повернення викрадених активів Світового банку (StAR), процес повернення активів залишається достатньо складним, у зв'язку з чим обсяг викрадених активів досі є набагато вищим, аніж фактично повернутих.

Водночас Україна має приклади позитивного досвіду у сфері повернення виведених за кордон корупційних активів. Так, завдяки копіткій і професійній роботі слідчих Генеральної прокуратури України, якісній організації міжнародного співробітництва з компетентними органами Швейцарії у справі щодо колишнього прем'єр-міністра Павла Лазаренка у 2000 та 2001 роках Україні було повернуто 10,5 млн швейцарських франків та понад 4 млн доларів США.

Тож на сьогодні, незважаючи на певні проблеми, правоохоронні органи, використовуючи власний позитивний досвід та допомогу іноземних фахівців, повинні зробити все можливе, щоб кримінальні провадження стосовно осіб, які вчинили корупційні злочини, були передані до суду, а злочинні активи – повернуті державі.

[12] Див., напр.: Розшук незаконно отриманих активів: практ. посіб. / Базельський інститут управління, Міжнародний центр з повернення активів, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.baselgovernance.org/sites/collective.localhost/files/publications/160323_tracing_illegal_assets_ukrainian_translation_-_final_corr_online.pdf; Руководство по возврату активов для специалистов-практиков / Жан-Пьер Брюн, Ларисса Грей, Кевин Стивенсон, Клайв Скотт; пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2012. – 356 с. – (Серия «Библиотека Всемирного банка»).

[13] Discussion guide for the thematic discussion on article 57 (Return and disposal of assets), Working Group on Asset Recovery. – Vienna, 3–4 September 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/workinggroup2/2015-September-3-4/V1504893r.pdf

ТЕСТУВАННЯ НА ЗНАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ КАНДИДАТІВ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У ВІДКРИТОМУ КОНКУРСІ НА ВАКАНТНІ ПОСАДИ У МІСЦЕВИХ ПРОКУРАТУРАХ

У Національній академії прокуратури України 22 жовтня 2016 року розпочалось тестування на знання законодавчої бази (професійного тесту) кандидатів, які беруть участь у відкритому конкурсі на вакантні посади у місцевих прокуратурах.

Захід відвідали Генеральний прокурор України Юрій Луценко, заступник Генерального прокурора України Анжела Стрижевська, ректор Національної академії прокуратури України Іван Присяжнюк, радник Генерального прокурора України Богдан Витвицький, Голова Представництва ЄС в Україні Хюґ Мінґареллі, Голова операційного департаменту Консультативної місії ЄС Удо Мюллер.

Генеральний прокурор України Юрій Луценко привітав усіх присутніх з початком нового етапу в житті органів прокуратури. Зазначив, що зараз триває конкурс на заміщення більш ніж 600 посад в органах прокуратури по всій території України, і серед кандидатів понад 70% – з-поза системи органів прокуратури. Голова Представництва ЄС в Україні Хюґ Мінґареллі наголосив на важливості розвитку антикорупційних органів і реформ в Україні, вказав, що є багато програм співпраці, які мають одну мету – забезпечення верховенства права в Україні. Голова операційного департаменту Консультативної місії ЄС Удо Мюллер наголосив, що головна мета спільної діяльності – отримати повну довіру суспільства. Богдан Витвицький звернув увагу на те, що доля України сьогодні і в майбутньому буде залежати від рівня верховенства права. За його словами, якщо рівень верховенства права підвищиться, то підвищиться і економічний, і політичний добробут, й тим самим Україна стане сильнішою та багатшою.

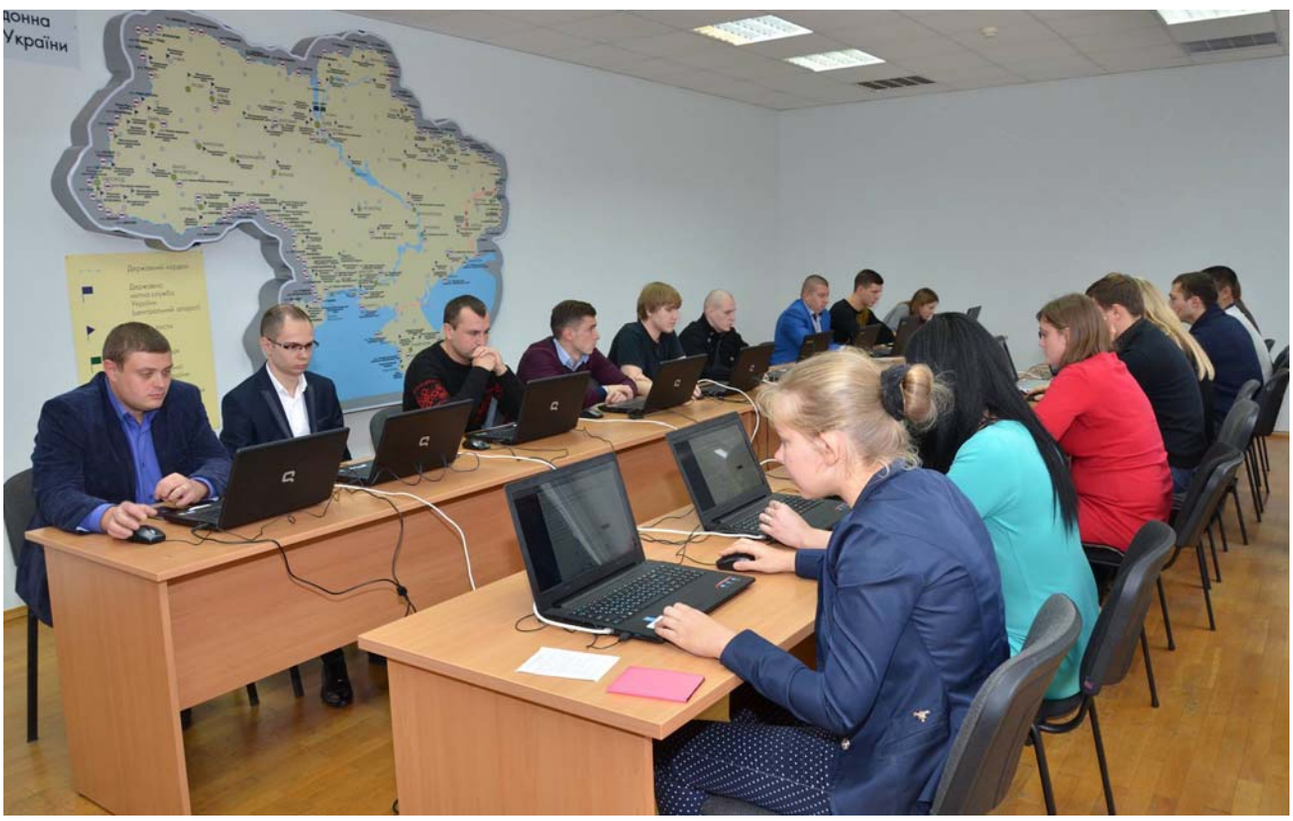
Юрій Луценко: «Сьогодні ви сядете за здачу тестів, і ми дуже сподіваємось, що покажете свої високі професійні знання, але я хотів би, щоб ви пам'ятали і про велике суспільне завдання, яке покладається на вас. Люди чекають радикальних дій щодо очищення бюрократичної системи, щодо подолання корупції і злочинності в кожному місті, без цієї перемоги не зможе стати нова Україна, цієї перемоги не можна здобути без вас».

«... Перемагайте та якомога швидше оновлюйте прокуратуру».

Хюґ Мінґареллі: «Я хочу заохотити вас покладатись на нашу підтримку. Україна є європейською країною, і ми готові робити все для того, щоб вас підтримувати».

Удо Мюллер: «Ми готові надавати будь-яку допомогу щодо тренінгів, надання обладнання, а також програмного забезпечення, надання порад стосовно запровадження нових внутрішніх регулятивних інструкцій щодо кримінальних розслідувань і посилення їх ефективності. Можете розраховувати на нашу підтримку».

Богдан Витвицький: «Чесність та професійний рівень прокуратури є одним із найважливіших чинників, які можуть підвищити рівень верховенства права. Бажаю усім успіхів у сьогоднішніх тестах і тим з вас, які будуть вибрані на посади у прокуратурі. Бажаю й очікую, що ви будете виконувати ваші обов'язки на найвищому рівні чесності та професійності, таких, яких Україна з її неймовірно тяжкою історією і сьогоднішніми викликами заслуговує».

ВИКРИТТЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ, ПРИТЯГНЕННЯ ВИНУВАТИХ ОСІБ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Упродовж 9 місяців 2016 року органами прокуратури здійснювалося досудове розслідування у 879 кримінальних провадженнях про корупційні злочини. До суду направлено 688 обвинувальних актів у кримінальних провадженнях цієї категорії.

Генеральною прокуратурою України завершене досудове розслідування у кримінальному провадженні за ч. 2 ст. 366 (службове підроблення, що спричинило тяжкі наслідки), ч. 5 ст. 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою) Кримінального кодексу України стосовно директора ДП «Харківцукорзбут», який у змові з керівництвом ПАТ «Аграрний фонд» та службовими особами Міністерства аграрної політики України заволодів коштами ПАТ «Аграрний фонд» у сумі 521,4 млн гривень.

У III кварталі цього року слідчими підрозділами Генеральної прокуратури України направлено до суду обвинувальні акти у кримінальних провадженнях про актуальні корупційні злочини:

– 11 серпня – стосовно начальника управління, ревізора-інспектора відділу Державної податкової інспекції у Шевченківському районі Головного управління Державної фіскальної служби у м. Києві, а також начальника відділу Державної податкової інспекції у Солом'янському районі Головного управління Державної фіскальної служби у м. Києві за ч. 3 ст. 368 КК України, які вимагали та отримали неправомірну вигоду в сумі майже 3,6 млн грн від директора підприємства за сприяння у бюджетному відшкодуванні податку на додану вартість;

– 30 вересня – стосовно першого заступника Голови Державної служби України з питань праці за ч. 4 ст. 368 КК України, який вимагав та отримав неправомірну вигоду в сумі 200 тис. грн від керівника суб'єкта господарювання за створення безперешкодних умов для здійснення господарської діяльності та непроведення передбачених законом перевірок;

– 30 вересня – стосовно керуючого філією АТ «Укрексімбанк» у м. Полтаві та головного юрисконсульта юридичної служби філії ПАТ «Державний експортно-імпортний банк України» у м. Полтаві за ч. 4 ст. 368 КК України, які вимагали та одержали від директора одного з підприємств неправомірну вигоду в сумі 1,8 млн грн (73 тис. доларів США) за продаж виробничих потужностей бавовно-прядильної фабрики, що перебуває у заставі банку;

– 15 серпня – стосовно колишнього начальника відділу Головного управління Міндоходів у м. Севастополі за ч. 5 ст. 368 КК України, який вимагав та отримав неправомірну вигоду в сумі 1,6 млн грн за ненакладення арешту на нежитлові приміщення та непритягнення особи до кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків;

– 30 серпня та 21 вересня – за ч. 3 ст. 410 КК України стосовно начальника сховища речового складу відділу Національної гвардії України, а також за ч. 3 ст. 410, ч. 2 ст. 307 КК України стосовно начальника речового складу того ж відділу, які вчинили привласнення та збут військового майна, що перебувало у їх віданні, заподіявши збитки на загальну суму близько 2 млн гривень.

Триває досудове розслідування актуальних корупційних злочинів.

Зокрема, припинено діяльність злочинної організації, утвореної з метою незаконного видобутку бурштину-сирцю на території Рівненської області, одержання неправомірної вигоди в особливо великих розмірах за невжиття заходів реагування до фізичних осіб.

Слідчим управлінням Головної військової прокуратури 5 липня 2016 року повідомлено про підозру у вчиненні низки корупційних злочинів заступнику прокурора Рівненської області, працівнику Управління Служби безпеки України в Рівненській області, колишнім працівникам Дубровицького районного відділу Національної поліції України в Рівненській області, якими організовано незаконний видобуток бурштину на території області, а також 13 фізичним особам за ч. 3 ст. 240 КК України, які підозрюються в безпосередньому незаконному видобутку бурштину. Крім того, 12 вересня цього року повідомлено про підозру у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 365, ч. 4 ст. 368 КК України, керівнику Сарненської місцевої прокуратури Рівненської області. Зазначені особи перебувають під вартою.

Також слідчими управління Головної військової прокуратури завершено розслідування в кримінальному провадженні за підозрою колишнього керівництва Департаменту державних закупівель Міністерства оборони України у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 5 ст. 191, ч. 3 ст. 425, ч. 2 ст. 367 КК України, які полягали в незаконному врахуванні податку на додану вартість у ціні товару в договорах на поставку бронежилетів із комерційною структурою, внаслідок чого державі завдано збитків на суму понад 30 млн гривень.

Слідчими Головного слідчого управління Генеральної прокуратури проводиться досудове розслідування у кримінальному провадженні за фактом зловживання службовим становищем керівництвом Держагентства лісових ресурсів України під час експорту деревини, а також легалізації грошових коштів на загальну суму 141 млн грн, одержаних як неправомірна вигода від іноземних компаній – імпортерів деревини. Трьом особам, зокрема й Голові Агентства, повідомлено про підозру у вчиненні злочинів за ч. 3 ст. 209, ч. 4 ст. 368 КК України.

Слідчими Департаменту спеціальних розслідувань Генеральної прокуратури України 29 липня цього року повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 368 КК України, Свидівоцькому сільському голові Черкаської області, який вимагав та отримав неправомірну вигоду в сумі 184 тис. доларів США за позитивне вирішення питання щодо надання у власність та користування земельних ділянок загальною площею 6,5 гектара.

Вживаються заходи щодо притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні злочини колишніх високопосадовців.

Так, слідчим управлінням Головної військової прокуратури 19 серпня 2016 року повідомлено про підозру у вчиненні низки корупційних злочинів колишньому міністру доходів і зборів України О. Клименку, який у змові з іншими колишніми посадовими особами Міністерства доходів і зборів України та органів Державної податкової служби України утворив злочинну організацію з метою заволодіння коштами Державного бюджету України в розмірі понад 3 млрд грн шляхом незаконного відшкодування податку на додану вартість на рахунки фіктивних та підконтрольних злочинній організації суб'єктів господарської діяльності.

У вчиненні злочинів 16 серпня поточного року повідомлено також про підозру іншим членам злочинної організації – колишньому керівнику Державної податкової служби в м. Києві та ще 11 екс-посадовцям регіональних органів Державної податкової служби України.

Також у межах цього кримінального провадження 13 липня 2016 року повідомлено про підозру у вчиненні низки корупційних злочинів колишнім заступнику Голови і директору одного з департаментів Національного банку України, які, діючи у складі злочинної організації спільно з С. Курченком та іншими особами, незаконно заволоділи коштами Національного банку України на загальну суму 787,4 млн гривень.

Цим же підрозділом 26 вересня закінчено спеціальне досудове розслідування за підозрою колишнього міністра оборони України М. Єжеля у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України, діями якого заподіяно збитки державі на суму понад 42 млн гривень.

Департаментом спеціальних розслідувань Генеральної прокуратури України також завершено розслідування та виконуються вимоги ст. 290 Кримінального процесуального кодексу України в кримінальному провадженні за ч. 5 ст. 191, ч. 1 ст. 366 КК України стосовно колишніх міністра юстиції України О. Лавриновича, заступника міністра юстиції України та директора департаменту цього Міністерства у вчиненні розтрати коштів Державного бюджету України на суму 8,6 млн грн (1,1 млн доларів США) шляхом безпідставної закупівлі Міністерством юстиції України послуг юридичної фірми.

Слідчими органів прокуратури здійснюється досудове розслідування у 7 кримінальних провадженнях щодо суддів, чотирьом з яких повідомлено про підозру у вчиненні корупційних злочинів.

Зокрема, Генеральною прокуратурою України 21 вересня цього року повідомлено про підозру члену Вищої ради юстиції у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 15 та ч. 4 ст. 190 КК України, який вимагав 500 тис. доларів США за вплив на судове рішення.

Також Генеральною прокуратурою України 27 липня 2016 року вручено повідомлення про підозру судді Вищого господарського суду України, який підозрюється у вчиненні закінченого замаху на заволодіння чужим майном (шахрайство) в особливо великих розмірах.

Вживаються заходи щодо притягнення до відповідальності працівників прокуратури за корупційні правопорушення.

Так, 25 липня цього року до суду скеровано обвинувальний акт у кримінальному провадженні стосовно заступника прокурора м. Києва у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 368 КК України, який отримав від громадянина неправомірну вигоду в сумі 150 тис. доларів США за непритягнення його до кримінальної відповідальності та зняття заходів забезпечення кримінального провадження.

Регіональними прокурорами також вжито заходи щодо викриття фактів корупції та притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності.

Зокрема, слідчим відділом Прокуратури Дніпропетровської області 26 вересня 2016 року скеровано до суду обвинувальний акт у кримінальному провадженні за ч. 2 ст. 364 КК України стосовно заступника голови Дніпропетровської обласної ради, який в інтересах товариства уклав договір оренди цілісного майнового комплексу будівель, згідно з яким застосовано занижену вдвічі орендну ставку вартості майна, чим заподіяно шкоду інтересам держави у сумі понад 3 млн гривень.

Слідчим відділом Прокуратури м. Києва 8 липня цього року повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 368 КК України, заступнику міністра охорони здоров'я України та директору урологічного центру Олександрівської клінічної лікарні міста за ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 368 КК України, які організували злочинну схему вимагання від пацієнтів грошових коштів за проведення хірургічних операцій, обстежень, консультацій тощо.

Військовою прокуратурою Південного регіону України 22 серпня 2016 року направлено на розгляд суду обвинувальний акт у кримінальному провадженні за ч.ч. 3 та 4 ст. 368 КК України стосовно першого заступника голови Миколаївської обласної державної адміністрації, його радника та першого заступника голови Єланецької райдержадміністрації, які вимагали та одержали від громадян неправомірну вигоду 90 тис. доларів США за сприяння комерційній структурі в одержанні дозвільних документів на користування надрами на Новомиколаївському родовищі пиляних вапняків.

Упродовж 9 місяців 2016 року в кримінальних провадженнях (справах), які розслідувались слідчими органів прокуратури, засуджено 60 осіб.

Наприклад, вироком Заводського районного суду м. Миколаєва від 10 червня цього року за ч. 3 ст. 368 КК України засуджено колишнього прокурора прокуратури цього району М. Степового, який вимагав та у вересні 2015 року одержав від підозрюваного в кримінальному провадженні неправомірну вигоду в сумі 10 тис. грн. М. Степового визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення та призначено покарання у виді 5 років позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади в правоохоронних органах строком на 3 роки і конфіскацією ½ частини майна.

Вживалися заходи щодо відшкодування збитків, завданих корупційними злочинами, та конфіскації майна.

У провадженнях про корупційні злочини, які розслідуються слідчими органів прокуратури, встановлено збитків на суму 620 млн грн. У ході розслідування відшкодовано більш ніж 117 млн грн, накладено арешт на майно підозрюваних вартістю близько 99 млн грн та вилучено майна, готівки, цінних паперів, іноземної валюти на суму 12,6 млн грн. Заявлено позовів у закінчених кримінальних провадженнях про корупційні злочини на загальну суму 47,5 млн гривень.

Органи прокуратури вживають заходи щодо імплементації положень Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон), зокрема, активно реалізовується передбачене ч. 3 ст. 65 Закону право на ініціювання проведення службових розслідувань.

Упродовж 9 місяців 2016 року органами прокуратури в порядку, передбаченому ч. 3 ст. 65 Закону, внесено 2823 подань, або 97% від усіх внесених спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції. За їх розглядом до дисциплінарної відповідальності притягнуто 1373 особи, звільнено 72.

Разом з цим основною метою внесення подань є усунення порушень вимог Закону, встановлення причин і умов, що їм сприяли.

Наприклад, за ініціативою Генеральної прокуратури України 14 народними депутатами України вжито заходи щодо виконання вимог ст. 36 Закону в частині передачі в управління наявних корпоративних прав комерційних підприємств у встановленому законом порядку.

За результатами розгляду подань Генеральної прокуратури України заступником міністра юстиції України виконано вимоги Закону в частині фінансового контролю, а Національною поліцією України вжито заходи щодо внесення особи, притягнутої до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, до так званого реєстру корупціонерів.

За результатами розгляду подання Генеральної прокуратури України заступником міністра інфраструктури України зупинена адвокатська діяльність.

Під час розгляду подання Генеральної прокуратури України щодо проведення службового розслідування стосовно заступника міністра енергетики та вугільної промисловості України та посадових і службових осіб Міністерства за фактами невиконання вимог ст.ст. 28, 36 Закону в частині передачі корпоративних прав комерційних підприємств та вжиття заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів за власним бажанням звільнено з посади заступника міністра.

За результатами розгляду листа Генеральної прокуратури України про вжиття заходів щодо виконання вимог ч. 2 ст. 65 Закону, якою передбачена дисциплінарна відповідальність осіб, які вчинили правопорушення, пов'язані з корупцією, ст. 84 Закону України «Про державну службу» стосовно голів районних державних адміністрацій Луганської та Київської областей, притягнутих до адміністративної відповідальності за ст. 172-7 КУпАП, Президентом України ініційовано проведення дисциплінарних проваджень Комісією з питань вищого корпусу державної служби.

Регіональними та військовими прокурорами також активно використовувались повноваження, передбачені ч. 3 ст. 65 Закону. Найбільше – органами прокуратури Полтавської (313), Вінницької (264), Харківської (224), Львівської (200), Рівненської (140), Хмельницької (107) областей.

Наприклад, за поданнями Прокуратури Тернопільської області проведено службові розслідування в Управлінні Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Тернопільській області й Тернопільському обласному військовому комісаріаті, за їх результатами працівниками усунуті порушення вимог фінансового контролю.

Прокурорська робота на цьому напрямі триває.

Запобігання і протидія корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням залишається пріоритетним напрямом діяльності органів прокуратури та перебуває на постійному контролі керівництва Генеральної прокуратури України.

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ У НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В РОКИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921)

Назар Холодницький

заступник Генерального прокурора України – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, державний радник юстиції 3 класу, кандидат юридичних наук

У сучасних умовах, коли антикорупційна реформа не тільки набирає стрімких обертів, а й дає перші результати, наукова тематика боротьби з корупцією має неабияку актуальність. Рухаючись назустріч новим викликам, Українська держава повинна враховувати ті факти, явища та досвід, що були у минулому.

Особливо цікавими видаються ретроспективні порівняння сучасної правової системи з періодом відновлення Української державності 1917–1921 років. Такі паралелі є доцільними, адже в той час відбувалося створення державного апарату, оновлення законодавства та протидія збройній агресії постімперської Росії. Також були внутрішні протистояння між різними політичними силами, економічна розруха й інші проблеми розбудови держави, близькі сьогоденню.

Маловідомим аспектом правової спадщини доби національно-визвольних змагань 1917–1921 років є питання боротьби з корупцією – явищем, яке в той час існувало, прогресувало та стало тоді однією з причин поразки українського народу. Питання державності та права УНР періоду Центральної Ради та Директорії, а також Української Держави П. Скоропадського, були предметом наукового інтересу багатьох дослідників (П. Захарченка, О. Копиленка, О. Мироненка, П. Музиченка, О. Тимощука, Б. Тищика, І. Усенка та ін.), проте саме до питань протидії корупції увага обмежена. Серед спеціальних досліджень цієї теми варто відзначити праці Е. Кісілюка, який вивчав нормативну базу та судову практику стосовно притягнення до кримінальної відповідальності за хабарництво та інші корупційні злочини у згаданий період. Отже, метою цієї статті є висвітлення законодавчих, організаційних і правозастосовних заходів боротьби з корупцією в Наддніпрянській Україні у період національно-визвольних змагань 1917–1921 років.

Відновлення української національної державності у той період зумовило формування нового державного апарату з відповідним штатом. Значній частині управлінських кадрів бракувало професіоналізму, проте його нестача компенсувалася патріотичним піднесенням і завзяттям. Водночас були й такі випадки, коли посадові особи ставили свої особисті інтереси вище, ніж інтереси публічні, а відтак зловживали службовим становищем, привласнювали чуже майно, вдавалися до хабарництва тощо. Як наслідок, корупція стала одним із головних ворогів державності УНР в період Центральної Ради і Директорії, Гетьманату Павла Скоропадського. Для подолання цієї загрози українські уряди застосовували законодавчі, організаційні, правоохоронні та інші заходи, дослідження яких може становити значний інтерес для сучасників.

Протидія корупції у Наддніпрянській Україні ґрунтувалася на нормативній базі Російської імперії, що доповнювалися новими законодавчими положеннями, продиктованими суспільними потребами того часу. Кримінальну відповідальність за корупційні діяння в російському законодавстві було передбачено в розділі V Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року (діяло в роки національно-визвольних змагань у редакції 1885 року), що мав назву «Про злочини і проступки по службі державній і громадській», та главі XXVII «Про злочинні діяння за службою державною та громадською» Кримінального уложення 1903 року. Щоправда, останній із названих актів не набрав чинності на українських землях.

До корупційних злочинів, передбачених згаданими документами, віднесено: протиправні вчинки службових осіб при збереженні й управлінні ввіреного їм за службою майна, хабарництво та інші склади службових злочинів, якщо вони були вчинені з мотивів особистої вигоди. За привласнення або розтрату службовою особою майна та грошей, до яких вона отримала доступ, виконуючи владні повноваження, наставала кримінальна відповідальність незалежно від того, яке майно та гроші було привласнено або розтрачено – державні чи приватні. Нарівні з привласненням та розтратою передбачалося покарання і за користування згаданим майном або грошима [1, с. 128]. Водночас ст. 354 Уложення про покарання кримінальні та виправні передбачала відповідальність за означений злочин залежно від таких умов: якщо посадова особа, винна у вчиненні розтрати майна або коштів, повертала сама все розтрачене до виявлення цього зловживання; коли вона повертала все розтрачене, хоча й добровільно, але вже після виявлення зловживання; якщо особа не повертала розтраченого навіть після виявлення зловживання [2, с. 439].

Нормативне визначення хабарництва містилося у ст. 372 Уложення про покарання кримінальні та виправні. Згідно з цією статтею хабарництвом визнавалося прийняття службовою особою за справу чи дії, які стосувалися службових обов'язків, подарунка, який полягав у грошах, речах або у будь-чому іншому [2, с. 459]. Кримінальне законодавство того часу вирізняло окремі види хабарництва: прийняття подарунка без порушення службових обов'язків (встановлювалося, чи подарунок одержано до вчинення службової дії, за яку він призначався, чи після неї); прийняття подарунка для вчинення службової дії чи бездіяльності, яка входить у службові обов'язки особи. Тогочасне законодавство прирівнювало випадки особистого одержання подарунка до одержання подарунка через інших осіб або дозвіл його одержати родичам. Винний підлягав відповідальності й у разі, коли гроші чи речі ще не були передані, а лише обіцяні йому з його ж ініціативи чи згоди. Особливо кваліфікованим складом хабарництва було вимагання хабара [1, с. 130].

Кримінальне уложення 1903 року розрізняло три види хабарництва: отримання хабара (ст. 656), вимагання хабара (ст. 657), встановлення та стягнення незаконних зборів на свою користь (ст. 658). Посадова особа, винна в одержанні хабара за вчинені нею службові діяння, які входили в її компетенцію, каралася поміщенням у в'язницю на строк до шести місяців. Якщо посадова особа отримала хабар як стимул до вчинення службових діянь, які належали до її компетенції, вона підлягала ув'язненню. Коли хабар був одержаний посадовою особою як стимул для вчинення злочину чи службового проступку, її карали поміщенням у виправний дім (пенітенціарний заклад, в якому засуджені перебували в ізоляції від суспільства та виконували важку фізичну працю) на строк до трьох років.

Якщо посадова особа отримала хабар на свою вимогу за вчинення службових діянь, які входили до її компетенції, вона підлягала ув'язненню не менш як на три місяці. Коли така особа отримала хабар на свою вимогу як стимул для вчинення злочину чи службового проступку, її карали поміщенням у виправний дім на строк до трьох років. Випадки, в яких посадова особа вимагала хабар, але не отримала його, кваліфікувалися як замах на злочин. Посадова особа, винна у встановленні чи стягненні незаконних зборів на свою користь, каралася поміщенням у в'язницю на строк не менш як три місяці. Якщо вона отримувала такі платежі шляхом адміністративного тиску чи погрози його здійснення, її поміщали у виправний дім [3, с. 132–133].

Відродження української державності 1917–1921 років відбувалося поступово після розпаду двох імперій – Російської та Австро-Угорської, виснажених Першою світовою війною. Перший етап національно-визвольних змагань того часу розпочала Центральна Рада. Її утворення відбулось у Києві 4 (17) березня 1917 року, де після відповідної підготовчої роботи зібралися представники українських політичних партій, професійних, культурних, студентських організацій і товариств та вирішили утворити єдиний керівний орган для організації, репрезентації й координації національно-політичного життя України. Голо-

вою Центральної Ради обрали видатного українського вченого М. Грушевського, який у березні повернувся із заслання [4, с. 255]. Третім універсалом від 7 (20) листопада 1917 року Центральна Рада проголосила Українську Народну Республіку на правах автономії, а четвертим від 9 (22) січня 1917 року – її незалежність.

На початковому етапі української революції особливо відчутним був дефіцит кваліфікованих кадрів для публічної служби. В період Центральної Ради посади в державному апараті зайняли багато недосвідчених і непідготовлених службовців, що мало наслідком неефективну роботу системи управління. М. Грушевський красномовно описав кадрову проблему того часу: «… як легко у нас зібрати великий і заспіваний хор, і – як виявилось – важко зладити добрий, дисциплінований курінь на оборону українських свобод. Скільки у нас пристойних або й добрих поетів, белетристів, публіцистів, і як важко знайти пристойного комісара». Як наслідок, лідери Центральної Ради, реформуючи державний апарат колишнього імперського зразка, зазнали невдачі. Питання про неефективність адміністративної системи неодноразово відкрито обговорювалося на засіданнях керівних органів Центральної Ради [5, с. 141–142].

Крім того, на тлі воєнної розрухи та політичної невизначеності зростала корупційна злочинність. Так, у провадженні Київського окружного суду перебувало кілька справ про корисливі злочини посадових осіб публічної влади. 23 вересня 1917 року суд розглядав справу Б. Яскевича, звинуваченого у використанні ввіреного йому по службі майна, 8 листопада 1917 року – справу П. Шмаркатюка, звинуваченого у вимаганні хабара, а 30 листопада 1917 року – справу М. Янцева, звинуваченого у хабарництві та службовому підробленні. Ці обставини вимагали адекватних дій керівництва УНР. Однією з них було визнання рівними статусів посадових осіб місцевого самоврядування та державних службовців. У результаті цього суб'єктами корупційних злочинів стали також посадові особи місцевого самоврядування [1, с. 140–141].

29 квітня 1918 року у Києві відбувся хліборобський з'їзд, організований з ініціативи Союзу українських землевласників, на якому колишнього генерала російської армії П. Скоропадського проголошено гетьманом України. У ніч з 29 на 30 квітня його прибічники захопили владу, усунувши від неї Центральну Раду [6, с. 276]. Після зміни влади наприкінці квітня 1918 року й утворення Української Держави боротьбу з корупцією продовжив гетьман Павло Скоропадський. На затвердження Ради міністрів Української Держави подано законопроект міністерства юстиції «Про відновлення чинності ст. 382 Уложення про покарання», яка була скасована законом від 31 січня 1916 року «Про каранність давання хабарів, про побільшення, в деяких випадках, кар за мздоїмство та хабарництво, а також про встановлення кар за тяганину при виконанні угоди, чи доручення від уряду про заготовлення засобів нападу чи захисту від ворога і про постачання речей, потрібних для дієвих армій та флоту». Внаслідок прогалин, зумовлених нормотворчими помилками, наявними у законодавстві Російської імперії, залишилися безкарними хабародавці, які підбурювали посадових осіб до крадіжок і знищення документів, а також вчинення службових підроблень. За таку форму хабарництва було встановлено кримінальну відповідальність законодавством Української Держави шляхом відновлення чинності ст. 382 Уложення про покарання кримінальні та виправні, в якій йшлося про давання хабарів [1, с. 143–144].

Згідно зі ст.ст. 1045 і 1046 Митного статуту Російської імперії, контрабандою визнавалося ввезення з-за кордону і вивезення за кордон, а також намагання вчинити такі дії поза митними органами, або й через них, але приховуючи від митного контролю товари, заборонені для ввозу або вивозу, обкладені митом і без мита. До контрабанди прирівнювалося і переховування, зберігання та переміщення контрабандних товарів [7, с. 185–186]. Для покарання осіб кордонної охорони, які сприяли у перевезенні контрабанди, а нерідко й особисто займалися такою діяльністю, був необхідний спеціальний нормативно-правовий акт. За правління П. Скоропадського було розроблено відповідний законопроект та подано на затвердження 2 вересня 1917 року. Він встановлював кримінальну відповідальність військовослужбовців Корпусу кордонної охорони, а також осіб, котрі були відряджені на службу в кордонну охорону, за переміщення товарів через кордон контрабандним способом поза митними органами та за допомогу такому переміщенню. Розрізнялися два види цього злочину: під час виконання службових обов'язків з охорони державного кордону та поза часом їхнього виконання [8, с. 323].

Потреба прийняття такого закону пояснювалася тим, що у жодному з чинних на той час нормативно-правових актів не було положення, яке б передбачало відповідальність за перевезення контрабанди особами кордонної охорони або допомогу у такому перевезенні. Необхідною умовою настання кримінальної відповідальності для військовослужбовців кордонної охорони за

згаданим законом було переміщення товарів через кордон нелегальним способом та допомога у такому переміщенні поза митними органами. У разі якщо військовослужбовці кордонної охорони переміщували контрабандні товари чи сприяли у такому переміщенні через митні органи, вони підлягали загальній кримінальній відповідальності за контрабанду [1, с. 145].

Серед корупційних злочинів найбільш поширеними були розтрата дорученого майна, а також хабарництво. У відомостях про особливо тяжкі злочини, вчинені на території Української Держави з травня по серпень 1918 року, згадано провадження про корупційні злочини у справах: начальника Харківської міської державної варти Меркулова та його помічника Гуманського, обвинувачених у незаконній реквізиції та розтраті товарів і у вимаганні хабара; голови Херсонської губернської земської управи Животовського, звинуваченого в розтраті 900 000 карбованців державних грошей. У кримінальних справах про корупційні злочини в період Української Держави винесено такі вироки: 18 травня 1918 року за розтрату грошей Г. Вівчаренко був засуджений до тюремного ув'язнення строком на один рік і два місяці; 16 вересня 1918 року за розтрату та службове підроблення Г. Могучовський був засуджений до позбавлення волі на два роки і грошового стягнення в сумі розтраченого майна [1, с. 156].

Втративши підтримку українського селянства, влада гетьмана П. Скоропадського опинилася під загрозою. Народне повстання очолила Директорія у складі В. Винниченка, С. Петлюри, Ф. Швеця, П. Андрієвського й А. Макаренка. 18 листопада 1918 року в бою поблизу Мотовилівки війська Директорії здобули перемогу над прихильниками гетьмана. 14 грудня 1918 року П. Скоропадський зрікся влади, і того ж дня у Київ увійшли війська Директорії [9, с. 243]. Вона відновила Українську Народну Республіку, ставши наступником Центральної Ради.

Поглиблення політичної й економічної кризи, стрімке знецінення валюти та перешкоди щодо належного функціонування правоохоронної системи, спричинені громадянською війною в Україні, сприяли зростанню корупційної злочинності, яка дедалі частіше набувала латентних форм. За таких умов влада УНР періоду Директорії поставила своєю метою посилити юридичну відповідальність за вчинення корупційних діянь. Так, розпорядженням Міністерства внутрішніх справ від 10 січня 1919 року було посилено кримінальну відповідальність за давання хабара. Законодавчі зміни полягали в тому, що запобіжним заходом для обвинувачених стало взяття під варту, а покаранням для засуджених – каторжні роботи. Аналогічне покарання передбачалося для осіб, яких звинувачували в одержанні хабара. Обіжником Міністерства юстиції від 11 січня 1919 року усім прокурорам було наказано звернути особливу увагу на боротьбу з хабарництвом, звернутися із закликом заявляти про відомі факти хабарництва, а також повною мірою використовувати законні засоби для боротьби з ним [10, с. 294].

Особливо активна боротьба із корупцією уряду Директорії припала на 1920 рік, коли стало очевидним, що незаконна діяльність багатьох посадових осіб публічної влади Директорії була однією з причин дестабілізації ситуації в країні. Засилля корупції, системне хабарництво, перевищення службових повноважень, зловживання владою призвели до втрати довіри до уряду Директорії з боку тодішнього українського народу. З цих мотивів 22 березня 1920 року був прийнятий закон «Про тимчасовий порядок досудового провадження у справах про службові злочини урядовців Української Народної Республіки», основні положення якого визначали: суб'єктів порушення справ про кримінальне переслідування посадових осіб за вчинення службових злочинів; суб'єктів здійснення досудового слідства про службові злочини і нагляд за ними; компетентний суд, який віддавав справу на розгляд, закривав її чи припиняв слідство; наслідки передання справи на судовий розгляд.

Згідно з положеннями згаданого закону кожний міністр повинен був повідомляти міністра юстиції про службовий злочин свого підлеглого, а будь-яка інша особа могла подати про це відомості. Міністр юстиції призначав певних осіб для проведення слідства за відомим фактом і нагляду за проведенням такого слідства. Далі справа передавалася до апеляційного суду, який вирішував питання про передання справи на судовий розгляд, закриття чи припинення слідства. Постанова апеляційного суду про передання справи на судовий розгляд спричиняла відсторонення обвинуваченого від посади, якщо його не було відсторонено раніше. Порядок судового розгляду цим законом не змінювався: він повинен був відповідати загальним вимогам чинного в УНР процесуального законодавства [1, с. 163–164].

В умовах значного збільшення кількості корупційних діянь та інших службових правопорушень 31 жовтня 1920 року було ухвалено закон УНР «Про підвищення кар за деякі службові злочини …» [8, с. 330]. Оскільки за більшість корup-

ційних злочинів законодавство встановлювало покарання, яке не відповідало суспільній небезпеці цих злочинів, закон підвищував покарання за деякі склади злочинів до позбавлення усіх громадянських прав та віддання на каторгу на строк від чотирьох до дванадцяти років. Зокрема, за розтрату чи привласнення довіреного за службою майна, службове підроблення, хабарництво, умисну допомогу втечі арештанта та деякі інші.

З огляду на те, що службові злочини вчиняються з корисливою метою і що потрібно посилено боротися з такими діями посадових осіб, закон визнав адекватним покаранням за них конфіскацію майна, здобутого злочинним шляхом. Речі, набуті внаслідок хабарництва, а також учинення інших службових злочинів, якщо вони за законом не підлягали поверненню потерпілому, мали бути конфісковані на користь держави. У разі неможливості знайти ці речі з винних осіб на користь держави стягувалася їхня вартість [1, с. 165–166].

Корислива спрямованість корупційної злочинності підривала основи національної безпеки УНР і часто стосувалася державного майна. З метою вдосконалення заходів охорони державної власності у 1920 році було прийнято закон «Про підвищення кари за недбалу охорону, присвоєння розтрату чи знищення скарбового майна» [8, с. 328]. У законі «Про деякі зміни закону про надзвичайні військові суди» від 4 серпня 1920 року смертна кара передбачалася, у тому числі, за навмисне знищення, присвоєння та розтрату державного майна чи грошей [1, с. 111]. Посилення боротьби з корупцією в УНР за доби Директорії виражалося і в актах амністії, виданих у цей період, жоден з яких не полегшував становища осіб, які вчинили корупційні злочини. Закон «Про полегшення становища осіб, що заподіяли карні вчинки» від 24 січня 1919 року встановлював, що передбачені ним пільги не поширювалися на осіб, які вчинили злочини й порушення на службі, а також їхніх співучасників [11].

Разом з тим зазначені законодавчі заходи не завжди мали успіх, на що вказують матеріали тогочасної правозастосовної практики. У грудні 1918 року пред'явлено обвинувачення у вчиненні різних службових злочинів колишньому помічнику начальника карно-розшукового відділу Вигранову. Серед інкримінованих йому злочинів були: вимагання й одержання грошей, долучення до справи підробленої розписки про видачу грошей і речей, незаконне утримання під арештом та приховання знайдених при обшуку речей Н. Гришина, присвоєння 300 карбованців, коробки з речами, півтора пуда шоколадних цукерок та інших речей на суму більше 300 карбованців, які належали Бродському, відмова у проведенні дізнання про затримання в квартирі його жінки та незаконному утриманні Бродського під арештом, у привласненні автомобільних деталей і 20 ящиків шипів вартістю більше 300 карбованців, які належали Швецю [10, с. 295–296].

Прифронтового комісара 5-ої Херсонської дивізії Ярещенка було звинувачено у незаконній і безпідставній реквізиції різного майна без сплати власникам його вартості, зловживанні та привласненні реквізованого майна, самовільному захопленні маєтків та господарюванні у них без участі самих власників. С. Буніну інкриміновано хабарництво, оскільки він у Херсоні вимагав від селян 150 карбованців, погрожуючи, що інакше їх арештує, а борошно, що вони везли, конфіскує. У 1920 році проти начальника Проскурівського повіту В. Мудрого порушено кримінальну справу про привласнення і розтрату державного майна.

13 квітня 1921 року спеціальна комісія виявила такі злочини посадових осіб Міністерства шляхів:

– під час повстання проти гетьмана П. Скоропадського головний комісар залізниць Качура незаконно привласнив станційний збір на суму 720 000 гривень. Аналогічне привласнення вчинив і комісар Гончаренко;
– під час того ж повстання Качура разом з отаманом Біденком забрав зі Жмеринської скарбниці 800 000 гривень;
– під час евакуації з міста Києва у 1919 році було вивезено вагон чорних кожухів, який потрапив до комісаріату залізниць і був розпроданий;
– у 1919 році комісари Качура, Лисенко, Вірко та інші поділили між собою та продавали державне сукно та різні інтендантські запаси;
– під час евакуації з міста Києва у 1920 році Качура самовільно захопив касу установ Міністерства шляхів і незаконно витрачав із неї кошти [1, с. 169–170].

2 лютого 1919 року Директорія була змушена залишити Київ під натиском більшовицьких військ і переїхати у Вінницю, згодом Жмеринку, Проскурів (до 4 квітня), потім Рівне (до 5 травня), Радивилів і Тернопіль [12]. Тогочасний міністр внутрішніх справ УНР І. Мазепа у своїх спогадах відтворив сумну картину розпаду державного апарату в ході відступу військ Директорії на захід, адже посадові особи публічної влади «під час безперестанних евакуацій державного центру порозбігалися, хто куди хотів. Наприклад, з Міністерства внутрішніх справ ще у Вінниці зникли

невідомо куди директор адміністративного департаменту Пащевський і начальник комісії для заготівлі одягу для міліції Гейман, за яким числилося 10 мільйонів гривень державних грошей. Перед евакуацією з Кам'янця (в кінці березня 1919 року) зник кінний загін центральної державної міліції в кількості до 300 осіб разом зі своїм начальником Ідишевським. Немало з цих дезертирів опинилися в Галичині, де вони весело жили по ресторанах та кав'ярнях» [13, с. 157].

Боротьба з корупцією тривала впродовж усієї історії УНР, про що свідчить доповідь міністра юстиції від 28 червня 1921 року, в якій він, хоча й посилався на значні перешкоди у здійсненні досудового слідства, все-таки зазначав, що в той час службовці Міністерства юстиції під прокурорським наглядом проводили десять досудових розслідувань про зловживання різних посадових осіб. До труднощів, що виникали при проведенні досудового слідства, міністр відносив такі: особи, які не були громадянами УНР, ухилялися від давання показань у кримінальних справах, мотивуючи це тим, що вони можуть давати такі показання лише органам досудового слідства Польської Республіки; значна частина речових доказів були або втрачені, або приховані; свідки проживали в різних місцевостях, що вимагало виїздів на значну відстань, проблематичних з огляду на дефіцит коштів; недостатнє фінансування спричинило відсутність спеціальних приміщень для допитів, тому слідчим доводилося допитувати свідків у місцях їхнього проживання чи на відкритій місцевості; матеріальний стан слідчих і прокурорів, як й інших посадових осіб, був дуже скрутним [1, с. 166].

22 квітня 1920 року Директорія УНР уклала з Польською державою Варшавський договір, за яким вони домовилися про військовий союз проти більшовиків взамін на визнання українською владою приєднання західноукраїнських земель до складу Польщі. У результаті цього 6 травня 1920 року польсько-українські війська вже були у Києві, однак радянські війська перегрупувалися та завдали удару у відповідь, зупинившись лише перед Варшавою. 18 березня 1921 року між Польщею та Радянською Росією було укладено Ризький мирний договір, який оформив поділ території України між цими державами [9, с. 254].

Таким чином, прорахунки Центральної Ради, гетьмана Павла Скоропадського та Директорії щодо реформування державного апарату та кадрової політики стали однією з причин втрати державної незалежності України. Вагому роль у цих невдачах відіграла корупція, успадкована від Російської імперії та каталізована умовами повоєнної розрухи. Фактична відсутність антикорупційних реформ, бездіяльність законодавчої влади та збереження чинності застарілих норм російського імперського законодавства, а також низький рівень правової свідомості нових постреволюційних посадових осіб нівелювали намагання української влади втримати рівень довіри тогочасного суспільства.

Як наслідок, незалежність та українська державність були втрачені, а населення не було готовим захищати нову, хоч і проукраїнську, але дискредитовану корупцією владу. Цей урок історії повинні пам'ятати сучасники, розробляючи та реалізовуючи ефективні механізми боротьби з корупцією.

Список використаних джерел:

1. Кісілюк Е.М. Кримінальне законодавство в період українського державотворення (1917–1921 рр.): дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01 / Кісілюк Едуард Миколайович. – К., 2003. – 208 с.
2. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года / Изд. Н.С. Таганцев. – Санкт-Петербург, 1912. – 1218 с.
3. Уголовное уложение, высочайше утвержденное 22 марта 1903 года. – С.-Петербургъ: Сенатская типографія, 1903. – 144 с.
4. Кульчицький В.С. Історія держави і права України / В.С. Кульчицький, Б.Й. Тищик. – К.: Ін Юре, 2007. – 624 с.
5. Копиленко О.Л. «Сто днів» Центральної Ради / О.Л. Копиленко. – К.: Україна, 1992. – 204 с.
6. Історія держави і права України / за ред. А.С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.
7. Устав таможенный: с примечаниями и ссылками на позднеиш. узаконения и оглавлением // Свод законов Российской империи. – Т. 6. – Санкт-Петербург, 1910. – 390 с.
8. Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (IX–XX ст.ст.) / І.Й. Бойко. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.
9. Музиченко П.П. Історія держави і права України / П.П. Музиченко. – К.: Знання, 2007. – 471 с.
10. Кісілюк Е.М. Кримінальне законодавство доби Директорії / Е.М. Кісілюк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2002. – № 1. – С. 291–297.

11. Вістник Державних Законів для всіх земель УНР. – 1919. – 20 лютого. – Ч. 110.
12. Директорія УНР (3 рудня 1918 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://litopys.com.ua/encyclopedia/khronolog-ya-rozvitku-pod-y/direktor-ya-unr-z-grudnya-1918-r-/
13. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. 1917–1921 / Ісаак Мазепа. – К.: Темпора, 2003. – 608 с.

Назар Холодницький

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ У НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В РОКИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921)

Статтю присвячено боротьбі з корупцією у Наддніпрянській Україні в період національно-визвольних змагань 1917–1921 років. Досліджено нормативну базу, правоохоронну та судову практику протидії корупційним діянням в Українській Народній Республіці доби Центральної Ради та Директорії. Проаналізовано законодавчі й організаційні заходи боротьби з корупцією Української Держави гетьмана П. Скоропадського.
Ключові слова: *корупція; злочин; хабар; юридична відповідальність; Українська Народна Республіка; Українська Держава.*

Назар Холодницкий

БОРЬБА С КОРРУПЦИЕЙ В ПРИДНЕПРОВСКОЙ УКРАИНЕ В ПЕРИОД НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНОЙ БОРЬБЫ (1917–1921)

Статья посвящена борьбе с коррупцией в Приднепровской Украине в период национально-освободительной борьбы 1917–1921 годов. Исследованы нормативная база, правоохранительная и судебная практика противодействия коррупционным деяниям в Украинской Народной Республике времен Центральной Рады и Директории. Проанализированы законодательные и организационные меры борьбы с коррупцией Украинского Государства гетмана П. Скоропадского.
Ключевые слова: *коррупция; преступление; взятка; юридическая ответственность; Украинская Народная Республика; Украинское Государство.*

Nazar Kholodnytskyi

THE FIGHT AGAINST CORRUPTION IN UKRAINE DURING THE NATIONAL LIBERATION STRUGGLE (1917–1921)

The article is devoted to the fight against corruption in Ukraine during the national liberation struggle of 1917–1921. Normative base, law-enforcement and judicial practice in fighting against corruption act in Ukrainian People's Republic during the periods of Central Council and the Directory are researched. Legislative and administrative measures to the fight against corruption in P. Skoropadskyi's Ukrainian Hetman State are analyzed.
Keywords: *corruption; crime; bribery; legal liability; Ukrainian People's Republic; Ukrainian State.*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

В'ячеслав Соколовий

прокурор Вінницької області,
державний радник юстиції 3 класу

Протидія корупції є складним і багатоаспектним завданням для України, її правової системи та правоохоронних органів, оскільки цим негативним явищем можуть бути охоплені різні напрями діяльності органів державної влади (не є винятком і Державна пенітенціарна служба України та підпорядковані їй органи й установи виконання покарань), а завдана ним шкода стосується багатьох сфер функціонування держави і зменшує рівень довіри населення країни та міжнародної спільноти до державних інституцій.

Прокурор завжди повинен ретельно виконувати покладені на нього завдання для зміцнення законності при виконанні кримінальних покарань, приділяти увагу удосконаленню та підвищенню ефективності координації діяльності правоохоронних органів із запобігання й протидії злочинності та корупції, забезпечення законності в державі, дбати про посилення виховного та попереджувального впливу таких покарань, подальшу активізацію прокурорського нагляду на цій ділянці, підвищення його ефективності.

Згідно з наказом Генерального прокурора України від 25 червня 2013 року № 10гн «Про організацію діяльності органів прокуратури у сфері запобігання і протидії корупції» робота органів прокуратури у цій сфері визначена одним із пріоритетних напрямів її діяльності. Критеріями оцінки ефективності роботи визначено: своєчасність виявлення та запобігання корупційним правопорушенням, притягнення до відповідальності винних посадових і службових осіб, реальне усунення негативних наслідків цих протиправних діянь та відшкодування завданої ними шкоди.

Зважаючи на аналіз оперативної обстановки, що склалася в органах і установах, які належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України (далі – ДПтС України), найбільш поширеними корупційними діями є:

– сприяння у постачанні до зон, що охороняються, заборонених предметів та речей (наркотичних засобів, алкогольних напоїв, грошових коштів, засобів мобільного зв'язку тощо);
– надання незаконних пільг і переваг засудженим, безпідставне їх заохочення та приховування дисциплінарних порушень;
– закупівля продукції за непомірними цінами, простроченої або сумнівної якості;
– завищення показників виробничої діяльності та реалізації продукції шляхом документальних «приписок» обсягів виконаних робіт;

– надання комерційним структурам неправомірних пільг і переваг.

Під час особистого прийому необхідно з'ясовувати у засуджених факти порушення персоналом установ виконання покарань прав засуджених, зловживання службовим становищем, надання переваг іншим засудженим тощо.

Також з метою отримання інформації про зловживання службовими особами установ виконання покарань службовими обов'язками, сприяння потраплянню до установ наркотичних засобів, зброї, мобільних телефонів, інших заборонених предметів та речовин доцільно витребовувати з установ виконання покарань дані про осіб, звільнених з місць позбавлення волі, місце, куди вибув засуджений, та надавати відповідне доручення правоохоронним органам для опитування таких осіб, у тому числі їх близьких, про факти вимагання від них неправомірної вигоди під час відбування покарання.

До установ виконання покарань заборонені предмети та речовини найчастіше потрапляють шляхом переховування їх у посилках (передачах) та бандеролях з відома персоналу установи або безпосередньо за їх участю та під час тривалих побачень. Також значна частина заборонених предметів виявляється у правопорушників, які доставляються конвойними підрозділами органів внутрішніх справ (національної поліції) та національної гвардії.

Вилучення заборонених предметів та перевірки за цими фактами здійснюються, як правило, без участі працівників конвойних підрозділів та відповідних служб органів внутрішніх справ (національної поліції) та національної гвардії.

Як наслідок, належно не встановлюються обставини потрапляння до в'язнів заборонених предметів та не вживаються заходи щодо перекриття каналів їх доставки.

Робота оперативних підрозділів, відділів нагляду та безпеки установ виконання покарань із забезпечення вимог режиму, вживання заходів щодо припинення неправомірних діянь і запобігання їх вчиненню, профілактики злочинності та корупції є малоефективною.

Особливу увагу необхідно приділяти питанням умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, звільнення від відбування покарання у зв'язку з хворобою та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, надання дозволів на короткочасні виїзди за межі установи виконання покарань, у непоодиноких випадках такі дозволи надаються на підставі медичних довідок, у яких відсутні дані про тяжкий стан здоров'я близьких родичів.

При вирішенні питань застосування до засуджених заохочувальних норм, передбачених ст.ст. 81, 82 КК України, у висновку адміністрації установи про ступінь виправлення засудженого повинно бути всебічно враховано дані про його поведінку і ставлення до праці за весь період перебування в установі, а не за час, який передує безпосередньому розгляду цих питань.

Мають місце випадки, коли заходи заохочення за сумлінне ставлення до праці застосовуються керівництвом установи безпідставно, а заходи стягнення не відображаються у статистичному обліку, а також випадки незаконного переведення засуджених до дільниці соціальної реабілітації з метою застосування до засуджених заохочувальних норм.

Працівники установ виконання покарань часом сприяють умовно-достроковому звільненню засуджених шляхом внесення неправдивих відомостей до документів та підробки матеріалів щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або до зміни невідбутої частини покарання більш м'яким. Це призводить до того, що комісією приймаються незаконні рішення, внаслідок чого мають місце випадки незаконного звільнення та переведення засуджених з установ виконання покарань.

Прокурору необхідно з'ясувати, на яких виробничих об'єктах засуджений працював, яку заробітну плату він отримував, звірити дані з табелем обліку робочого часу та фактичною виплатою заробітної плати, кому та як ці кошти перераховано, чи немає у засудженого незнятих дисциплінарних стягнень, а також знятих достроково раніше накладених стягнень у період настання пільги на умовно-дострокове звільнення або заміни покарання більш м'яким.

Також слід враховувати можливість отримання службовою особою неправомірної вигоди з попереднім її вимаганням, з передачею особою за її ініціативою без попередніх домовленостей.

Під час розслідування слідчими слідчого відділу прокуратури Вінницької області корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками установ виконання покарань, виникла нестандартна ситуація отримання неправомірної вигоди. Зокрема, джерелами інформації про отримання неправомірної вигоди стали заяви осіб, зацікавлених в отриманні правового захисту (заявники, їх родичі та інші особи), про наявні аргументовані відомості щодо отримання неправомірної вигоди та відомості, одержані шляхом проведення оперативних заходів у камерах засуджених з виявлення мобільних телефонів, sim-карток, чеків, квитанцій, банківський карток тощо.

Після цього слідчими сформовано план щодо способів фіксування та встановлення корупціонерів.

1. Виявити мобільні телефони у засуджених та вилучити.

2. Визначити мобільних операторів та номери мобільних телефонів.

3. Звернутися до суду із клопотаннями про тимчасовий доступ до даних мобільних операторів (трафіків).

4. За допомогою аналізу трафіків встановити причетних осіб до вчинення корупційних кримінальних правопорушень працівниками пенітенціарної служби.

5. Одночасно з вказаними слідчими діями проводити негласні слідчі (розшукові) дії стосовно працівників установ та засуджених (аудіо-, відеоконтроль особи; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця).

6. Шляхом допитів встановити карткові рахунки у працівників установи виконання покарань – на підставі чеків та інших документів, що підтверджують перерахунок коштів, наданих засудженими або іншими особами.

7. Отримати тимчасовий доступ до банківських рахунків фігурантів.

8. Проводити обшуки у працівників установ виконання покарань з метою відшукання документів, що підтверджують незаконні діяння (квитанції, накази, розпорядження, журнали, банківські картки тощо).

9. Проаналізувати зібрані докази та провести допити фігурантів кримінального провадження та за необхідності одночасні допити.

10. За результатами слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій підготувати повідомлення про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень працівниками установ виконання покарань.

За наслідками проведення таких заходів упродовж 2015 року та 7 місяців 2016 року слідчими прокуратури області розпочато 6 кримінальних проваджень за фактами отримання неправомірної вигоди службовими особами установ виконання покарань Вінницької області, у тому числі керівного складу. У цих кримінальних провадженнях 10 працівникам управління ДПтС України в області повідомлено про підозру у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, з яких 6 – керівники установ. З числа вказаного: у двох провадженнях досудове розслідування триває, 2 обвинувальні акти знаходяться на розгляді судів, у 2-х провадженнях судами ухвалено обвинувальні вироки, якими засуджено дві службові особи.

Так, слідчим відділом прокуратури Вінницької області в березні поточного року завершено досудове розслідування у кримінальному провадженні стосовно службових осіб Вінницької установи виконання покарань № 1 (далі – Вінницької УВП № 1) – за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч.ч. 2, 3 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 3 ст. 368 КК України, за фактами систематичного вимагання та одержання неправомірної вигоди від засуджених до довічного позбавлення волі.

Під час проведення досудового розслідування у зазначеному кримінальному провадженні 7 службовим особам Вінницької УВП № 1 повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 КК України.

У ході досудового розслідування встановлено, що у злочинних схемах був задіяний майже весь керівний склад Вінницької УВП № 1. До всіх підозрюваних судом застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою.

Так, зазначені службові особи з січня 2014 року по вересень 2015 року, діючи у складі організованої злочинної групи, систематично вимагали та одержали неправомірну вигоду від засуджених до довічного позбавлення волі у загальному розмірі понад 123 тис. грн за надання їм незаконних переваг під час відбування покарання (як заохочення тривалого побачення) та можливість користування мобільними телефонами у камерах для відбування покарання.

Обвинувальний акт за обвинуваченням вказаних осіб у вчиненні злочину, передбаченого ч.ч. 2, 3 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 3 ст. 368 КК України, у березні поточного року направлено до суду для розгляду по суті.

Стосовно начальника відділення соціально-психологічної служби сектору для тримання чоловіків, засуджених до довічного позбавлення волі Вінницької УВП № 1, заступника чергового помічника начальника установи сектору для тримання засуджених до довічного позбавлення волі Вінницької УВП №1 та оперуповноваженого оперативного відділу Вінницької УВП №1 обвинувальні акти в жовтні 2015 року та в лютому 2016 року скеровано до суду. За результатами судового розгляду стосовно начальника відділення соціально-психологічної служби сектору для тримання чоловіків, засуджених до довічного позбавлення волі, та оперуповноваженого оперативного відділу судом постановлено обвинувальні вироки, які набрали законної сили.

Крім того, в липні поточного року повідомлено про підозру у вчиненні кримінального пра-

вопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України, начальнику оперативного відділу Ладижинської виправної колонії № 39 управління ДПтС України та оперуповноваженому цього самого відділу, які, діючи умисно, за попередньою змовою групою осіб, систематично вимагали та одержали від засуджених до позбавлення волі неправомірну вигоду за неоформлення порушень режиму утримання в місцях позбавлення волі, незаконне надання тривалих та короткострокових побачень шляхом заохочень, можливість використання заборонених речей (мобільних телефонів та sim-карток) на загальну суму понад 15 тис. грн. До вказаних підозрюваних судом застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою.

Також у липні поточного року заступнику начальника з нагляду, безпеки та оперативної роботи Крижопільського виправного центру № 113 управління ДПтС України в області повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України, який вимагав та одержав 2 тис. грн неправомірної вигоди за надання довгострокового побачення із засудженим. До підозрюваного судом застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою.

Для ефективного досудового розслідування керівництвом прокуратури Вінницької області у кримінальних провадженнях призначались групи слідчих та процесуальних керівників у складі не менше 4 осіб, які були орієнтовані на спільний результат – скерування стосовно корупціонерів пенітенціарної служби обвинувальних актів до суду.

Під час досудового розслідування кримінальних проваджень стосовно працівників УВП у Вінницькій області процесуальні керівники у цих провадженнях займали активну позицію у розслідуванні. Зокрема, ними проведено половину необхідних процесуальних та слідчих дій, особисто підготовлено клопотання про тимчасовий доступ до документів та речей, про обшуки та проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що дало змогу здобути докази, необхідні для доведення вини фігурантів.

Крім того, під час проведення слідчих дій ефективним та дієвим заходом для попередження знищення слідів, знаряддя, предметів злочину, а також належної фіксації доказів є співпраця слідчого з прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях. Зокрема, реалізовуючи свої повноваження (відповідно до вимог ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»), прокурор у будь-який час за посвідченням, що підтверджує займану посаду, має право відвідувати місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, що сприяє швидкому виявленню і фіксації незаконних дій, як зі сторони персоналу установи, так і засуджених, а також належного збереження незаконних предметів, речей, документів тощо, які надалі можуть мати доказове значення у кримінальному провадженні.

Так, з метою швидкого виявлення незаконних предметів, слідів та знарядь злочину прокурор (для проведення планової або позапланової наглядової перевірки) спільно зі слідчим (з метою проведення слідчих дій) у встановленому законом порядку потрапляють на територію установи. При цьому слідчий, прибувши безпосередньо до об'єкта проведення конкретних слідчих дій (житлових і виробничих зон, медичних частин тощо), повідомляє представників адміністрації установи про намір та підстави їх проведення, а до цього він діє як учасник наглядової перевірки.

Іноді проведенню на вказаних об'єктах таких слідчих дій, як огляд, обшук, виконання тимчасового доступу до речей і документів, повинні передувати дії наглядового прокурора (обхід виробничих і житлових приміщень, структурних дільниць, особистий прийом засуджених із виведенням усього спецконтингенту із вказаних приміщень).

Зазначені дії наглядового прокурора значною мірою полегшують початок і хід проведення слідчим відповідних слідчих дій, а також забезпечують неушкодженість предметів та документів, які можуть мати доказове значення у провадженні.

Таку тактику використано прокуратурою Вінницької області під час проведення перевірки у Ладижинській ВК № 39 управління ДПтС України в області. Прокурор для здійснення особистого прийому громадян давав вказівки про виведення із житлових камер усіх засуджених, а слідчий у встановленому законом порядку проводив огляди та обшуки у камерах, під час яких були виявлені мобільні телефони, sim-карти, чеки, квитанції банківських карток, інші документи, що підтверджують перерахунок коштів засудженими та їх родичами.

Отже, впровадження у практику діяльності органів прокуратури вимог нового антикорупційного законодавства при кваліфікованому й професійному підході до його застосування, використання повною мірою наданих координаційних повноважень, визначення правильної стратегії і тактики, взаємодія працівників є запорукою успіху у подоланні негативної тенденції поширення злочинності та корупції.

ЧИ МОЖЕ ЮВЕНАЛЬНИЙ ПРОКУРОР СЬОГОДНІ ЗРОБИТИ ДИТИНУ ЩАСЛИВОЮ?

Анатолій Коваленко

прокурор Кіровоградської області,
державний радник юстиції 3 класу,
кандидат юридичних наук

Алла Мороз

начальник відділу ювенальної юстиції
прокуратури Кіровоградської області,
радник юстиції

«Незважаючи на досягнутий прогрес, Україна й досі не має спеціалізованої системи, здатної відповідним чином реагувати на проблеми дітей, які вступають у конфлікт із законом, що створює ситуації, коли діти залишаються уразливими до порушень їхніх прав …»

Юкіе Мокуо,
голова Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні
з 2009 по 2014 роки

Не один рік поспіль переймаючись проблемами захисту прав і свобод дітей, дедалі частіше ставимо собі запитання: «Яким чином можна допомогти дитині-сироті? У чому нині полягає компетенція ювенального прокурора?» І подекуди важко дати однозначну відповідь.

Убачається, що проблематика питання стосується конституційної функції представництва прокурором інтересів неповнолітніх у судах шляхом як вступу в справу, так і самостійного заявлення відповідних позовів. Після набуття чинності змінами до Основного Закону України 30 вересня 2016 року фактично відбулось механічне зменшення обсягу прав неповнолітніх громадян, оскільки запропоновані альтернативні механізми, зокрема центри правової допомоги, на жаль, не стали панацеєю.

Упродовж дев'яти місяців нинішнього року ювенальними прокурорами Кіровоградщини заявлено позовів на суму понад 9 млн грн. Саме представницькими заходами у судовому порядку поновлено права 95 дітей. Наразі 11 справ на суму понад 8 млн грн перебувають на розгляді у судах.

Для порівняння: до введення в дію інституту ювенального прокурора в серпні 2012 року позовних заяв у сфері охорони дитинства було заявлено лише на суму 88 тис. гривень

При цьому чимало напрацювань залишились нереалізованими, а права дітей пільгових категорій – незахищеними. Яка ж причина цього?

Від початку запровадження в Україні європейського інституту ювенального прокурора його апологети прагнули насамперед практичної реалізації концепції комплексного підходу до захисту інтересу дитини та держави у сфері охорони дитинства. З цією метою «дитячим прокурорам» галузевими наказами Генерального прокурора України передано всі конституційні функції прокурора.

Тобто у разі виявлення порушення закону, що полягало, наприклад, у незахищеності права дитини-сироти, біженця чи дитини-інваліда, розкраданні бюджетних коштів, ювенальний прокурор міг здійснити перевірку із залученням фахівців, за наслідками якої зареєструвати кримінальне провадження та здійснювати в ньому нагляд у формі процесуального керівництва, самостійно заявити позов, з власної ініціативи вступити у справу за позовами інших осіб на будь-якій стадії, внести апеляційну скаргу на незаконне притягнення підлітка до адміністративної відповідальності, вказівкою або постановою відреагувати на порушення права дитини, яка перебуває в місцях несвободи.

Які права залишились у ювенального прокурора після 30 вересня 2016 року? Щодо захисту інтересів дитини – майже ніяких. Втрачено функцію представництва прав неповнолітніх, які становили 85% (!) усіх категорій громадян, права яких захищали прокурори регіону

Ідуть у небуття повноваження «дитячих прокурорів» із захисту неповнолітніх, які конфліктують із законом, оскільки відповідно до новел законодавства повноваження з дотримання законів при виконанні покарань у кримінальних провадженнях, при обмеженні свободи громадян тепер має забезпечувати дворівнева пенітенціарна система контролю. Тож вказані повноваження прокурора є зайвими.

У зв'язку з цим постають питання, як забезпечити незалежність контролера, який перевірятиме правомірність дій адміністрації установи виконання покарань, якщо він сам працює та підпорядковується цій системі, хоча й оновленій; які пріоритети переважатимуть у його роботі та чи будуть діти в місцях несвободи не лише почутими, а й захищеними? Ці питання на сьогодні залишаються відкритими, оскільки детально не врегульовані. Разом з тим прокурори продовжують успішно здійснювати означені функції.

Зокрема, ювенальними прокурорами Кіровоградщини у сфері захисту прав дітей, які конфліктують із законом, упродовж дев'яти місяців поточного року внесено 28 актів прокурорського реагування, за якими вжито заходи до поновлення прав дітей у місцях несвободи, до відповідальності притягнуто 14 правоохоронців, які неналежним чином виконували покладені на них державою обов'язки у сфері охорони дитинства

Дотичною до згаданої є проблема практичної реалізації повноважень прокурора з нагляду за додержанням законів органом пробації, закріпленого у ст. 23 Закону Укра-

їни «Про пробацію»[1], що набрав чинності в серпні минулого року. Проте до цього часу типової пробаційної програми Кабінетом Міністрів не затверджено та, відповідно, в дію не введено, хоча наявні успішні напрацювання. У даному випадку йдеться про позитивне впровадження в роботу органів системи профілактики та окремих судів Інструкції про порядок складання звіту про неповнолітнього обвинуваченого у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх від 20 червня 2013 року, розробленої та затвердженої Івано-Франківською облдержадміністрацією спільно з Управлінням Міністерства внутрішніх справ України в Івано-Франківській області та Івано-Франківським апеляційним судом[2].

На сьогодні ще не завершено реорганізацію Державної пенітенціарної служби України як нового підрозділу Міністерства юстиції, уповноваженого на впровадження пробаційних програм. Фактично не створено підрозділи в областях, а деякі фахівці у районах і містах не знають, який саме документ потрібно нести до суду на його вимогу за Законом України «Про пробацію» та з урахуванням вимог ст. 485 Кримінального процесуального кодексу України.

Надзвичайно актуальним є чітке визначення повноважень ювенального прокурора у сфері кримінального процесуального законодавства поряд із ювенальними слідчими та суддями. Вбачається, що акцент законодавця на спеціальному статусі ювенального прокурора відповідатиме європейським стандартам, викладеним у Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини та Мінімальних стандартних правилах Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила)[3]

Після окреслення основних проблемних моментів у сфері ювенальної юстиції повернімося до поставленого питання: «Чи може ювенальний прокурор сьогодні зробити дитину щасливою?» У кожного правозахисника, очевидно, буде своя аргументована відповідь.

Вважаємо, що в умовах тотального скорочення органів та служб, уповноважених на охорону прав дитинства, саме ювенальний прокурор з відповідним досвідом роботи, чітко визначеними повноваженнями щодо координації роботи цих служб, певним процесуальним статусом зможе спрямувати спільні зусилля на реальну допомогу понад 100 тисячам дітей-сиріт, які змушені проживати в системі інтернатних закладів радянського зразка, та малих безхатьків.

Сподіваємося, що наші зауваження привернуть увагу народних депутатів, зокрема, до таких украй важливих законопроектів, як № 2340а «Про внесення змін до деяких законів України щодо гуманізації системи здійснення правосуддя у справах щодо неповнолітніх» (на розгляді з липня 2015 року) та № 5177 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (в частині забезпечення реалізації функцій прокуратури)», що тривалий час перебувають на обговоренні в комітетах та не знаходять підтримки народних обранців.

Варто пам'ятати, що діти – це майбутнє, на яке проектуються наші сьогоднішні дії. Який шлях обере система ювенальної юстиції, залежить від кожного з нас

[1] Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 року № 160-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/160-19

[2] Інструкція про порядок складання звіту про неповнолітнього обвинуваченого у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх від 20 червня 2013 року: розроб. та затв. Івано-Франківською облдержадміністрацією спільно з Управлінням Міністерства внутрішніх справ України в Івано-Франківській області та Івано-Франківським апеляційним судом.

[3] Міжнародно-правові акти у сфері ювенальної політики / Інститут законодавства Верховної Ради України, Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. – К.: ФОП Буря О.Д., 2014. – 712 с.

ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ ПОЗА СФЕРОЮ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Василина Балабуха

прокурор відділу ювенальної юстиції
Прокуратури Запорізької області,
юрист 1 класу

Діти – це не тільки майбутнє України, а й наше сьогодення. Захист прав дітей, турбота про створення їм гідних умов життя – це гарантія здоров'я нації, нормального розвитку держави

Конвенція ООН про права дитини, ратифікована Україною в 1991 році, визначає пріоритет інтересів дитини у суспільстві, наголошує на праві кожної дитини на гідний рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, морального та соціального її розвитку.

Діти як ніхто інший потребують нашої уваги. Неповнолітні позбавляються майна, житла, поповнюють лави жебраків та волоцюг, втягуються в пияцтво, наркоманію, вчинення злочинів.

Інколи внаслідок фізичного та психічного стану діти не спроможні самостійно захистити свої права. Водночас, як свідчить практика, батьки або особи, які їх замінюють, не завжди сумлінно ставляться до своїх обов'язків, а службові особи, уповноважені державою захищати права дітей, проявляють бездіяльність. З огляду на це права дітей – особисті, майнові тощо – потребують систематичного якісного та професійного захисту

Багато років права неповнолітніх професійно та безоплатно захищала прокуратура.

При цьому особлива увага приділялась питанням забезпечення житлових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема збереження їхнього майна, забезпечення прав на спадкове майно.

За позовами прокурорів у сфері охорони дитинства суди постановляли рішення, на виконання яких за дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, реєструвалось право власності на спадкове майно після смерті батьків, таким чином, житлові та майнові права дітей було захищено.

Окрім того, протягом останнього часу органи прокуратури України значну увагу приділяли захисту прав і свобод дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-інвалідів, дітей, які виховуються в сім'ях, що перебувають у складних життєвих обставинах, залишених без догляду батьків, переміщених з тимчасово окупованої території України, районів воєнних дій, збройних конфліктів та інших надзвичайних ситуацій.

На жаль, статистичні показники у цій сфері залишилися у минулому.

Як відомо, з 30 вересня цього року в Україні набрали чинності зміни до Конституції в частині правосуддя, зокрема Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII вилучено функцію прокуратури щодо захисту інтересів громадянина у суді, у тому числі дітей.

І це викликає занепокоєння: наразі соціальний захист та захист прав дітей згідно з Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» повинні здійснювати районні, районні у містах Києві та Севастополі, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад

Разом з тим на виконання вимог Закону України «Про безоплатну правову допомогу», наказів Міністерства юстиції України «Про утворення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги» та «Питання розвитку системи безоплатної вторинної правової допомоги» на території України утворено регіональні та місцеві центри, які повинні здійснювати безоплатну вторинну правову допомогу, зокрема представляти інтереси громадян у судах. Слід зазначити, що ці органи звільнені від сплати судового збору за подання заяв, апеляційних та касаційних скарг на захист прав малолітніх чи неповнолітніх осіб.

Але чи буде така допомога дієвою? Чи буде вона якісною? Питань багато …

Ці питання майже риторичні, адже представницька діяльність прокуратури свідчить про неналежне здійснення відповідними органами захисту особистих та майнових прав неповнолітніх, у тому числі цивільно-правового характеру. Переважно вони подають на захист інтересів дітей лише типові позовні заяви про позбавлення батьківських прав та відібрання дитини від батьків, залишаючи поза увагою майнові та житлові права дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, їх соціального забезпечення

Натомість представницька діяльність прокуратури має такі позитивні результати.

Зокрема, на Запоріжжі за втручання прокуратури було встановлено факт наявності у батька дитини, який загинув під час виконання бойового завдання у зоні проведення антитерористичної операції, статусу військовослужбовця, який загинув під час виконання обов'язків військової служби. Встанов-

лення цього факту дасть можливість дитині отримувати соціальні виплати від держави.

В іншому випадку завдяки втручанню прокуратури неповнолітній дівчинці надано статус дитини-сироти.

Як з'ясував керівник Токмацької місцевої прокуратури, дитині, яка мешкає на території Жовтневої сільської ради, у зв'язку зі смертю матері було надано статус позбавленої батьківського піклування. Водночас відповідно до свідоцтва про смерть, виданого Калинівським райуправлінням юстиції м. Донецька, батько дитини також помер у січні минулого року. Проте з огляду на вимоги Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» про недійсність будь-яких актів, виданих органами на тимчасово окупованій території, неповнолітній не було надано статус дитини-сироти. З метою захисту соціальних прав дитини керівник Токмацької місцевої прокуратури направив до суду заяву про встановлення факту смерті.

Токмацький районний суд задовольнив заяву Токмацької місцевої прокуратури. Розпорядженням органу опіки та піклування дівчинці надано статус дитини-сироти.

Щодо захисту майнових прав дітей слід зазначити про рішення Бердянського міськрайсуду, залишене без змін рішенням апеляційного суду Запорізької області, яким задоволено позовну заяву Запорізької місцевої прокуратури № 1 про визнання за малолітньою права власності на 2/5 частини будинку, витребування майна з чужого незаконного володіння на користь дитини та визнання договору дарування недійсним

Так, під час розслідування матеріалів кримінального провадження, розпочатого СВ Жовтневого РВ ЗМУ ГУМВС України в Запорізькій області за ч. 4 ст. 358 КК України, процесуальним прокурором встановлено порушення житлових та майнових прав малолітньої. Прокуратура Жовтневого району м. Запоріжжя відреагувала на виявлені порушення та вжила заходи представницького характеру.

Як установлено прокурорами Запорізької місцевої прокуратури № 1, малолітній дівчинці в порядку спадкування за законом після смерті батька та бабусі належить 2/5 частини житлового будинку в м. Бердянську. Проте отримати свідоцтво про прийняття спадщини після смерті близьких та зареєструвати право власності на успадковане нерухоме майно малолітня дитина не могла, оскільки невстановлені особи використали спеціально заготовлене завідомо підроблене свідоцтво про право власності з недостовірними даними та двічі відчужили 2/5 частини цього будинку в Бердянську. Зокрема, у серпні та жовтні 2014 року оформили та нотаріально посвідчили договори дарування цього об'єкта нерухомості

Таким чином, із позбавленням прокуратури функції представництва інтересів громадянина в суді питання захисту прав та інтересів дітей поза сферою кримінальної юстиції потребує особливої уваги з боку держави з метою мінімізації негативних наслідків реформи органів прокуратури, забезпечення належного рівня охорони дитинства в Україні як стратегічного загальнонаціонального пріоритету.

ЮВЕНАЛЬНІ ПРОКУРОРИ ПРЕД'ЯВИЛИ 65 ПОЗОВІВ НА ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДИТИНСТВА

В Україні функціонує близько 40 тисяч навчальних, оздоровчих та лікувальних закладів, більшість із яких має в розпорядженні земельні ділянки. Через відсутність контролю уповноважених органів у порушення вимог ст.ст. 125, 126 Земельного кодексу України не забезпечено державну реєстрацію права постійного користування такими землями, що створює передумови для їх незаконного відчуження, зміни цільового призначення тощо.

У Волинській, Донецькій, Дніпропетровській, Житомирській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Луганській, Одеській, Рівненській, Сумській, Харківській, Херсонській та Хмельницькій областях набули поширення порушення вимог закону при передачі земель професійно-технічних та інших навчальних закладів для здійснення господарської діяльності комерційним структурам. Загалом з цих питань прокурорами пред'явлено 65 позовів на загальну суму 134 млн грн, сукупна площа позовних земельних ділянок – 4500 га.

Ювенальні прокурори ефективно використовують надані повноваження для усунення порушень інтересів держави у сфері охорони дитинства.

На **Житомирщині** функціонують понад 1,5 тис. навчальних закладів, чимало з яких у своєму розпорядженні мають земельні ділянки. У зв'язку із відсутністю контролю з боку уповноважених органів цільове використання ділянок, переданих навчальним закладам у постійне користування, не забезпечено.

Зокрема, органами прокуратури виявлено факти порушень законодавства при користуванні землею професійно-технічних навчальних закладів.

Під час розгляду позову прокуратури Житомирської області в інтересах держави в особі Міністерства освіти і науки України про визнання недійсним укладеного Любарським професійним ліцеєм з ТОВ «Хмільницьке» договору про спільний обробіток 99,6 га землі сторонами укладено угоду про дострокове припинення договору.

Таким чином, земельну ділянку вартістю понад 2,7 млн грн повернуто навчальному закладу відповідно до акта приймання-передачі.

Йдеться про те, що навчальний заклад використовував не за призначенням 99,6 га землі, наданої державою в постійне користування для дослідних і навчальних цілей, розташованої на території Юріївської та Авратинської сільських рад Любарського району. Зокрема, керівництво закладу уклало неправомірний договір, згідно з яким на угіддях навчального комплексу приватне підприємство вирощувало сільськогосподарські культури для їх подальшої реалізації та отримання прибутку.

Прокуратурою області вжито заходи представницького характеру та припинено незаконне використання цієї землі.

Решта позовів указаної категорії перебуває на розгляді в суді.

За результатами вивчення стану законності використання земельних ділянок, переданих у постійне користування навчальним закладам області, **прокуратурою Одеської області** виявлено факти порушення інтересів держави.

Так, Балтська загальноосвітня школа-інтернат, маючи у постійному користуванні 70 га землі для ведення підсобного сільського господарства, уклала із фермерським господарством договір про спільну діяльність для використання більшої частки земель.

Слід зазначити, що такий договір укладено із порушенням чинного законодавства, оскільки державний навчальний заклад не уповноважений передавати підприємствам як внесок у спільну діяльність землю, закріплену за ним на праві постійного користування. До того ж землю надано без погодження власника навчального закладу – Одеської обласної ради. Сам же зміст угоди вказує на те, що цим документом сторони фактично приховали звичайний договір оренди землі.

У зв'язку з цим місцева прокуратура звернулася до суду із позовом в інтересах держави про визнання недійсним договору про спільний обробіток 55 га угідь вартістю майже 2 млн грн та припинення незаконного користування землею.

Зважаючи на актуальність питань захисту інтересів держави при використанні майна та земель навчальних закладів, **прокурори Хмельницької області** опрацювали інформацію, надану органами влади та місцевого самоврядування, вивчили матеріали перевірок органів державного контролю, Держгеокадастру, регіонального відділення Фонду держмайна України, освітніх закладів, дані щодо проведених державних закупівель, відомості стосовно платежів, здійснених розпорядниками бюджетних коштів, оприлюднені на Єдиному веб-порталі використання публічних коштів (e-data.gov.ua).

За результатами дослідження встановлено низку випадків незаконної передачі майна, земельних ділянок навчальних закладів комерційним суб'єктам для здійснення підприємницької діяльності з метою отримання прибутку.

Так, прокуратурою Хмельницької області виявлено факт передачі земельної ділянки площею більше 1 га вартістю понад 3 млн грн, не зареєстрованої у встановленому порядку, від Хмельницького обласного спеціалізованого ліцею-інтернату поглибленої підготовки в галузі науки приватній будівельній фірмі за договором суперфіцію для будівництва житлового будинку. Водночас згідно зі ст. 63 Закону України «Про освіту» вказану ділянку заборонено використовувати не за призначенням.

На захист інтересів держави заявлено позов про визнання договору недійсним, який наразі перебуває на розгляді в суді.

Набули поширення факти передачі професійно-технічними та загальноосвітніми навчальними закладами земельних ділянок державної та комунальної форм власності у користування приватним комерційним структурам шляхом укладення удаваних договорів про спільну організацію навчально-виробничого процесу з метою приховання орендних відносин.

При цьому не дотримуються вимоги ст. 92 Земельного кодексу України, відповідно до якої постійного землекористувача не наділено правом розпоряджатися земельною ділянкою, у тому числі укла-

дати господарські договори щодо передачі права користування земельною ділянкою іншим суб'єктам.

Наприклад, Городоцькою місцевою прокуратурою встановлено, що між державним навчальним закладом «Волочиський промислово-аграрний професійний ліцей» та одним із товариств області укладено договір про організацію виробничого процесу у сфері виробництва сільськогосподарської продукції без погодження із Міністерством освіти і науки України. За умовами договору навчальний заклад узяв на себе зобов'язання не створювати перешкод у доступі товариству до земельної ділянки площею 190 га та надав йому право її обробітку і збору урожаю.

Подібні порушення виявлено у діяльності Говорівського професійного аграрного ліцею, яким за договором про спільне ведення рослинницького сільськогосподарського виробництва передано комерційному суб'єкту понад 137 га землі. Згідно з укладеним договором навчальний заклад надає можливість товариству безперешкодно виконувати сільськогосподарські роботи, спрямовані на вирощування та збирання врожаю на земельній ділянці. Право власності на зібраний урожай також належить товариству.

Реагуючи на вказані порушення, Городоцька місцева прокуратура заявила позови про визнання договорів про спільне виробництво недійсними та звільнення земельних ділянок, які розглянуто та задоволено судом. На користь держави повернуто земельні ділянки загальною площею 327 га вартістю понад 11 млн гривень.

Крім того, Чорноострівським професійним аграрним ліцеєм, за відсутності правовстановлюючих документів на землю, згідно з договором про виробництво сільськогосподарської продукції передано у користування одному із товариств земельну ділянку площею 90 га вартістю понад 3 млн грн. Позов Хмельницької місцевої прокуратури розглянуто в суді, договір визнано недійсним, а земельну ділянку зобов'язано повернути навчальному закладу.

За аналогічним позовом прокуратури області Вовковинецькій загальноосвітній школі-інтернату повернуто майже 22 га землі, вартість якої становить 435 тис. гривень.

Старокостянтинівською місцевою прокуратурою встановлено, що Вікнинською загальноосвітньою школою I–II ступенів за договором про спільну діяльність за мізерну плату (596 грн за гектар) надано в обробіток місцевому фермеру земельну ділянку площею понад 31 га. Реагуючи на порушення земельного законодавства, прокурор заявив позов про визнання договору недійсним, розгляд якого триває.

Загалом органами прокуратури області заявлено дев'ять позовів про визнання договорів недійсними та звільнення земельних ділянок загальною площею 1027 га вартістю 40,5 млн грн, з них: три позови задоволено, за одним позовом провадження припинено у зв'язку із добровільним відшкодуванням – таким чином, на користь навчальних закладів повернуто земельні ділянки площею 348 га вартістю 14,5 млн гривень.

Окрім цього, прокуратурою Хмельниччини зареєстровано три кримінальні провадження за фактами самовільного зайняття земельних ділянок навчальних закладів за ч. 1 ст. 197-1 КК України.

Зокрема, Шепетівською місцевою прокуратурою встановлено, що земельна ділянка, яка перебуває у постійному користуванні Серединецької загальноосвітньої школи I–III ступенів, площею майже 15 га з цільовим призначенням – для навчальних цілей, упродовж 2014–2016 років землекористувачем не оброблялася. Однак огля-

дом земельної ділянки виявлено ознаки її обробітку та використання з метою вирощування сої без відома та погодження із постійним землекористувачем.

Такі самі порушення при використанні земель навчальних закладів виявлено Городоцькою місцевою прокуратурою. Зокрема, встановлено, що у постійному користуванні Яхновецької та Копачівської загальноосвітніх шкіл перебувають земельні ділянки сільськогосподарського призначення загальною площею понад 18 га, які використовуються місцевою агрофірмою для вирощування сільськогосподарських культур без укладення будь-якого договору на користування землею.

За вказаними фактами внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ознаками кримінального правопорушення згідно з ч. 1 ст. 197-1 КК України. На цей час проводиться досудове розслідування.

Захист прав дітей є конституційною цінністю та пріоритетним напрямом державної політики України, яка розвивається за принципами верховенства права, забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, поваги до гідності кожної особи.

За інформацією **начальника відділу ювенальної юстиції Прокуратури Дніпропетровської області Олени Курінної**, органи прокуратури Дніпропетровщини неодноразово реагували на факти незаконного витрачання бюджетних коштів, розпорядження майном або земельними ділянками дитячих установ тощо.

Протягом 2016 року у сфері охорони дитинства пред'явлено 71 позов на загальну суму понад 20 млн грн. За результатами їх розгляду судами задоволено 53 позови на загальну суму майже 7 млн гривень.

Так, у червні 2016 року господарським судом Дніпропетровської області задоволено позовні вимоги прокуратури області про повернення державі дитячого садочка вартістю 3,5 млн грн, який було незаконно передано приватним акціонерним товариством у користування третім особам на підставі договору оренди.

Крім того, прокуратурою області у серпні поточного року до господарського суду Дніпропетровської області пред'явлено позов в інтересах держави в особі регіонального відділення Фонду державного майна України у Дніпропетровській області до Дніпропетровської обласної організації фізкультурно-спортивного товариства «Україна» про визнання права державної власності на будівлі та споруди загальною вартістю понад 8 млн грн, які є об'єктами загальнодержавної власності. Наразі за апеляційною скаргою прокуратури скасовано рішення господарського суду Дніпропетровської області, яке стало підставою для реєстрації права власності на вказане майно за обласною організацією фізкультурно-спортивного товариства.

Не залишились поза увагою прокуратури й непоодинокі факти надання органами влади та місцевого самоврядування погоджень на укладення договорів оренди приміщень навчальних закладів для здійснення підприємницької діяльності. Так, до судів області направлено 18 позовів про скасування таких договорів оренди, вісім з яких уже задоволено.

Також за результатами проведення технічної інвентаризації та паспортизації дитячих майданчиків міста органи прокуратури відреагували на допущені посадовими та службовими особами органів влади та місцевого самоврядування недоліки, які негативно вплива-

ють на організацію належного утримання та раціонального використання територій, будівель та інженерних споруд і можуть призвести, у разі їх не усунення, до настання тяжких наслідків.

Із вказаних підстав у 2016 році Жовтоводською та Нікопольською місцевими прокуратурами пред'явлено три позови, які розглянуто та задоволено.

Органи прокуратури області постійно вивчають питання діяльності посадових та службових осіб органів влади та місцевого самоврядування, стосовно яких упродовж цього року розпочато дев'ять кримінальних проваджень.

Так, Павлоградською місцевою прокуратурою виявлено факт внесення службовими особами Фонду комунального майна Павлоградської міської ради недостовірних відомостей до офіційних документів – договорів купівлі-продажу об'єктів освіти, внаслідок чого ці об'єкти було безпідставно відчужено, чим спричинено шкоду економічним інтересам держави. Відомості за даним фактом внесено до ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 366 КК України. Досудове розслідування у вказаному кримінальному провадженні триває.

Крім цього, упродовж поточного року прокуратурою області виявлено факти постачання неякісних продуктів харчування та отруєння дітей у навчальних закладах. Так, у м. Новомосковську до 20 навчальних закладів міста замість вершкового масла постачався спред, що виготовлений неіснуючим публічним акціонерним товариством та не відповідає державним стандартам якості. Під час проведення обшуків правоохоронними органами виявлено понад 9 тонн указаного продукту вартістю 720 тис. грн. Досудове розслідування у кримінальному провадженні, розпочатому за даним фактом (ч. 4 ст. 191 КК України), триває.

Протягом цього року **прокурорами Одещини** виявлено непоодинокі випадки використання приміщень освітніх закладів для підприємницьких цілей, не пов'язаних із наданням освітніх послуг.

Так, за втручання Одеської місцевої прокуратури № 3 із приміщення ясел-садка на вул. Чорноморській виселено підприємство. Суди першої та апеляційної інстанцій погодились із доводами прокуратури щодо наявності підстав для виселення та повернення майна дошкільного закладу у зв'язку із закінченням строку договору оренди та використанням ясел не для освітніх послуг.

Також на розгляді господарського суду знаходиться позов місцевої прокуратури в інтересах держави до фізичної особи – підприємця про визнання недійсним договору оренди приміщення загальноосвітньої школи на вул. Преображенській та повернення майна територіальній громаді.

Спірним договором було змінено цільове призначення частини приміщення школи та визначено його використання як салону-перукарні, тобто не для навчально-виховного процесу, що є грубим порушенням вимог чинного законодавства.

Аналогічний позов заявлено Одеською місцевою прокуратурою № 1 до приватного підприємства та відділу освіти Київської районної адміністрації Одеської міськради про визнання недійсним договору оренди частини приміщення центру дитячої та юнацької творчості та повернення майна громаді.

Вказана частина приміщення дошкільного закладу використовується підприємством під ломбард.

Факти порушення вимог ч. 5 ст. 63 Закону України «Про освіту» при передачі в оренду нерухомого майна, що перебуває у користуванні освітніх закладів, зафіксовані у **Хмельницькій області**.

Як свідчить практика, приміщення загальноосвітніх шкіл передаються приватним підприємцям для здійснення діяльності, що жодним чином не пов'язана із навчально-виховним процесом: під меблеві майстерні, приватні медичні кабінети, перукарні та навіть сауни.

Так, Хмельницькою місцевою прокуратурою встановлено, що управлінням комунального майна Хмельницької міської ради передано в оренду приватному підприємцю нежитлове приміщення площею 21 кв. м у навчальному корпусі навчально-виховного комплексу № 6 м. Хмельницького для здійснення приватної медичної практики.

Також навчально-виховний комплекс № 2 м. Хмельницького передав приміщення теплиці під оздоровчий комплекс, в якому розміщено сауну.

За позовами Хмельницької місцевої прокуратури договори оренди визнано недійсними, приміщення звільнено та повернуто навчальним закладам.

Усього органами прокуратури області у поточному році заявлено п'ять позовів указаної категорії, вартість яких більше 800 тис. грн. За рішеннями суду звільнено приміщення загальною площею 156 кв. м вартістю 240 тис. гривень.

Під особливою увагою ювенальних прокурорів перебувають питання законності використання бюджетних коштів у сфері охорони дитинства, у тому числі при проведенні державних закупівель.

Реагуючи на порушення на вказаному напрямі, органи прокуратури області активно використовують заходи кримінально-правового характеру, у поточному році прокурорами розпочато 19 кримінальних проваджень у цій сфері.

Наприклад, встановлено, що службовими особами управління освіти Хмельницької міської ради та загальноосвітніх закладів міста Хмельницького закуплено за кошти місцевого бюджету комп'ютерну техніку для загальноосвітніх шкіл за завищеними цінами, чим спричинено шкоду на суму близько 800 тис. гривень. За вказаним фактом прокуратурою області розпочато кримінальне провадження за ч. 2 ст. 364 КК України, триває досудове розслідування.

Кількома інтернатними закладами області закуплено у приватного підприємця дизельні генератори за завищеними удвічі цінами, чим завдано шкоди державним інтересам на суму близько 200 тис. грн. За даним фактом прокуратурою області внесено відомості до ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 191 КК України. Проводиться досудове розслідування.

За інформацією **прокурора Житомирської області Любомира Війтовича**, протягом 2016 року прокурорами області пред'явлено вісім позовів про визнання недійсними договорів оренди майна дитячих закладів площею 410 кв. м на загальну суму понад 359 тис. гривень.

Встановлено, що всупереч вимогам ст. 63 Закону України «Про освіту» низку приміщень у дитячих установах було передано в оренду суб'єктам господарської діяльності для цілей, не пов'язаних із наданням освітніх послуг: для розміщення магазинів непродовольчих товарів, амбулаторій загальної практики сімейної медицини, стоматологічних кабінетів, підстанцій телекомунікаційних мереж тощо.

Зокрема, у 2013 році відділом освіти виконавчого комітету Коростенської міської ради з публічним акціонерним товариством «Укр-

телеком» в особі Житомирської філії ПАТ «Укртелеком» укладено договір оренди частини нежитлового приміщення загальною площею 17,42 кв. м зальноосвітньої школи м. Коростеня, вартість якого становить понад 25 тис. гривень.

За апеляційною скаргою прокуратури Житомирської області постановою Рівненського апеляційного господарського суду скасовано рішення господарського суду Житомирської області та прийнято нове рішення, яким задоволено позов Коростенської місцевої прокуратури в інтересах держави про визнання недійсним договору оренди та зобов'язано ПАТ звільнити приміщення.

За втручання органів прокуратури області припинено незаконну оренду й інших приміщень освітніх закладів.

Так, Коростенською місцевою прокуратурою заявлено позови про розірвання договорів оренди та припинення користування приміщеннями освітніх закладів Овруцького району загальною площею понад 220 кв. метрів.

Неправомірні рішення про передачу в оренду частини приміщень дошкільних навчальних закладів для надання послуг, не пов'язаних із навчально-виховним процесом, приймала Овруцька районна рада у березні поточного року. Зокрема, комунальним установам – дитячим садочкам, що знаходяться у селах Листвин та Шоломки, надано дозвіл на здачу в оренду частини приміщення площею 140 та 65 кв. м відповідно для розміщення амбулаторій загальної практики сімейної медицини. Ще одним рішенням райради дозволено надати в оренду 20 кв. м приміщення дитсадка для розміщення стоматологічного кабінету. На сьогодні позови задоволено у повному обсязі.

На захист інтересів держави на Сумщині заявлено дев'ять позовів про стягнення заборгованості за договорами та визнання недійсними договорів оренди приміщень та земель навчальних закладів на суму 13,9 млн гривень.

Зокрема, у квітні 2016 року керівник Шосткинської місцевої прокуратури звернувся до господарського суду Сумської області з позовом про визнання недійсним договору оренди нежитлового приміщення площею 318 кв. м, укладеного між Дружбівським навчально-виховним комплексом та благодійною організацією «Благодійний фонд «Альма-матер»». Вказане приміщення за цільовим та функціональним призначенням є спортивною залою навчально-виховного закладу. Укладання договору призвело до паралізування навчального процесу, пов'язаного з фізичним вихованням учнів. Провадження у справі судом припинено, оскільки відповідачі під час судового розгляду добровільно виконали вимоги прокурора – розірвали спірний договір.

Органами прокуратури забезпечувалося представництво інтересів дітей та держави у сфері охорони дитинства шляхом вступу в розгляд справ за позовами інших осіб. З початку року забезпечено участь у 140 таких справах. Сума за рішеннями, прийнятими на користь сторони, в інтересах якої прокурор вступив у справу, становить майже 2 млн гривень.

Так, з метою запобігання порушенню інтересів держави, безпідставному стягненню з місцевого бюджету коштів, а також беручи до уваги, що ухвалене рішення позитивно вплине на роботу органу місцевого самоврядування та органу управління освітою, у тому числі сприятиме повноті реалізації державної політики в галузі осві-

ти, зокрема, щодо забезпечення харчування дітей пільгової категорії в навчальних закладах за бюджетні кошти, заступник прокурора області подав заяву до господарського суду Сумської області про вступ у справу, відкриту за позовом ТОВ «СКД» до Управління освіти і науки Сумської міської ради про стягнення 1,5 млн грн боргу за поставлені до навчальних закладів продукти харчування, на стороні відповідача – управління освіти і науки Сумської міської ради.

Завдяки принциповій позиції прокуратури рішенням господарського суду Сумської області від 11 січня 2016 року вдалося запобігти незаконному стягненню з місцевого бюджету зазначеної суми.

Прокуратура Тернопільщини стоїть на сторожі майна оздоровчих дитячих закладів: вживаються заходи щодо збереження мережі дитячих оздоровчих закладів, захисту у судовому порядку майнових прав державних та комунальних оздоровниць.

Зокрема, постановою Львівського апеляційного господарського суду від 1 вересня 2016 року відхилено апеляційну скаргу відповідача у справі за позовом прокуратури Тернопільської області в інтересах регіонального відділення Фонду державного майна України у Тернопільській області до міжгосподарського пансіонату з лікуванням «Лісова пісня» (м. Борщів Тернопільської області), відділу реєстрації Борщівської районної державної адміністрації про визнання недійсними окремих положень статуту міжгосподарського пансіонату з лікуванням «Лісова пісня» щодо заснування та участі в управлінні вказаним суб'єктом господарювання колективних сільгосппідприємств (господарств-дольовиків) та скасування запису в ЄДР у розділі «перелік засновників (учасників) юридичної особи» про те, що засновниками міжгосподарського пансіонату з лікування «Лісова пісня» є колективні сільськогосподарські підприємства (господарства-дольовики).

З'ясовано, що регіональним відділенням Фонду державного майна України у Тернопільській області проведено передприватизаційну підготовку міжгосподарського пансіонату з лікуванням «Лісова пісня», під час якої визначено державну частку у майні вказаного суб'єкта господарювання.

Згідно з актом комісії визначення частки держави у майні міжгосподарського пансіонату з лікуванням «Лісова пісня», затвердженим наказом регіонального відділення Фонду державного майна України у Тернопільській області від 18 листопада 2011 року № 00523, у зазначеному підприємстві наявна державна частка, яка становить 43,7073% від майна пансіонату.

Ринкова вартість цілісного майнового комплексу (у формі діючого підприємства) міжгосподарського пансіонату з лікуванням «Лісова пісня» без включення основних засобів соціально-культурного призначення та без урахування податку на додану вартість станом на 29 лютого 2012 року складала 5883 тис. грн, а державної частки – 2571,3 тис. гривень.

Водночас зміни до установчих документів дитячого оздоровчого закладу не внесені, державна частка у встановленому законом порядку не зареєстрована у зв'язку із включенням до статуту закладу неправомірних даних щодо засновників.

Несвоєчасна реєстрація корпоративних прав держави у майні вказаного дитячого оздоровчого закладу негативно впливає на якість управління таким державним майном, призводить до порушення інтересів держави, не забезпечує права дітей на різносто-

ронні дозвілля, оздоровлення та відпочинок. Зазначене зумовило звернення органів прокуратури до суду на захист інтересів держави у сфері охорони дитинства.

На сьогодні вживаються заходи щодо виконання рішення суду та проведення реєстрації корпоративних прав держави.

Окрім того, рішенням господарського суду Тернопільської області від 27 січня 2016 року, залишеним у силі постановою Львівського апеляційного господарського суду від 3 жовтня 2016 року, задоволено позов прокурора Шумського району в інтересах територіальних громад району про визнання права власності на цілісний майновий комплекс дитячого оздоровчого закладу «Гайдарівець» у с. Кутянка Шумського району.

До комунальної власності передано три адміністративні цегляні будівлі, сім літніх цегляних будинків, 12 літніх дерев'яних будинків та інші господарські приміщення загальною площею 2015,93 кв. м, залишкова балансова вартість яких становить понад 140 тис. грн. У користуванні установи перебувають землі лісового фонду рекреаційного призначення площею 4,3 гектари.

У прийнятті зазначеного рішення судом враховано, що на виконання постанови колегії Тернопільського обласного агропромислового комплексу та президії комітету профспілки працівників агропромислового комплексу від 29 березня 1989 року № К-3/16-4/4-П рішенням Шумського агропромислового об'єднання від 23 травня 1989 року № 11 створено міжколгоспний піонерський табір «Гайдарівець», затверджено перелік майна, внесеного до статутного фонду юридичної особи, та список господарств-дольовиків.

Надалі, у 1995 році, проведено державну реєстрацію вказаної юридичної особи, рішенням уповноважених представників господарств-дольовиків затверджено статут міжгосподарського дитячого оздоровчого закладу «Гайдарівець».

Оскільки установчі документи дитячою установою упродовж тривалого часу не приведено у відповідність із вимогами закону, за ініціативи місцевих органів влади 30 серпня 2011 року скликано збори засновників, згідно з рішенням яких майновий комплекс оздоровниці передано до спільної власності територіальних громад Шумського району.

Попри проектну потужність дитячого оздоровчого закладу – 150 дітей у зміну – в 2014–2015 роках установою послуги із оздоровлення та відпочинку дітей практично не надавалися. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» дитячий заклад оздоровлення та відпочинку не може бути об'єктом звернення стягнення за борговими зобов'язаннями, не може передаватись у заставу. У разі банкрутства власника місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування вирішують питання про передачу дитячого закладу оздоровлення та відпочинку до комунальної власності.

Несвоєчасна передача майнового комплексу міжгосподарського дитячого оздоровчого закладу «Гайдарівець» до комунальної власності суперечить законодавству про оздоровлення та відпочинок дітей, призводить до скорочення мережі таких установ та порушує права дітей, передусім соціально вразливих категорій.

На сьогодні вживаються заходи до виконання рішення суду.

Здійснюючи представницькі повноваження у сфері охорони дитинства, ювенальні прокурори найчастіше мають справу з порушен-

нями житлових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спричинених байдужістю опікунів (піклувальників) та бездіяльністю органів опіки та піклування.

З початку року на захист прав та законних інтересів дітей **прокурорами Чернівецької області** пред'явлено дев'ять позовних заяв на загальну суму понад 1 млн 200 тис. грн, з яких розглянуто та задоволено сім на суму понад 1 млн гривень.

Наприклад, Сторожинецька місцева прокуратура під час вивчення стану дотримання прав та свобод дітей, зокрема недопущення випадків порушення їх майнових прав, виявила, що неповнолітній житель с. Кам'янка Глибоцького району Чернівецької області не успадкував належне йому по праву майно.

Покійні батьки дитини за життя не встигли оформити документи про право власності на житловий будинок і господарські будівлі та споруди загальною площею 98,7 кв. м вартістю понад 600 тис. грн. У зв'язку з цим державний нотаріус відмовив у реєстрації права власності на нерухоме майно.

Оскільки самостійно свої права хлопчик захистити не міг, а його законний представник та органи опіки і піклування не звертались до суду з вимогою визнати за ним право власності на вказане майно, до суду звернувся керівник місцевої прокуратури та відстояв інтереси дитини-сироти.

Подібні випадки були в Кельменецькому та Кіцманському районах Чернівецької області. Завдяки втручанню прокурорів семеро дітей-сиріт успадкували майно покійних батьків на загальну суму півмільйона гривень.

Прокуратура Одещини вживає заходи представницького характеру щодо визнання за неповнолітніми права власності на майно та житло, яке залишилось після смерті їх батьків.

Зокрема, цьогоріч заявлено 14 позовів вказаної категорії на суму майже 1 млн грн. Уже задоволено низку позовних заяв Котовської місцевої прокуратури та за дітьми визнано право власності на земельні ділянки на загальну суму понад 500 тис. гривень.

Крім того, за втручання прокуратури реально виконано рішення судів (з урахуванням минулих років) та за дітьми оформлено право власності на квартири і землю вартістю понад 2 млн гривень.

Комінтернівською місцевою прокуратурою захищено житлові права трьох дітей. До досягнення ними повноліття судом заборонено відчуження будинку у с. Степове, право користування яким мають діти, позбавлені батьківського піклування.

Завдяки вжитим заходам представницького характеру Котовської місцевої прокуратури органи місцевого самоврядування району зобов'язано обладнати дорогу поряд із навчальними закладами дорожніми знаками. Судом визнано протиправною бездіяльність сільських рад, які не створили безпечних умов руху транспортних засобів і пішоходів поблизу шкіл.

Відсутність біля загальноосвітніх навчальних закладів дорожніх знаків «Діти», «Пішохідний перехід» та дорожньої розмітки ставило під загрозу життя та здоров'я майже 300 учнів.

У **Сумській області** заявлено 16 позовів на суму майже 1,6 млн грн про встановлення права власності на житло та земельні паї, що внаслідок відсутності правовстановлюючих документів, бездіяльності служб у справах дітей чи опікунів, інших обставин тривалий час нотаріально не було оформлено дітям після смерті батьків.

Як приклад, заступник керівника Конотопської місцевої прокуратури в червні поточного року звернувся до Білопільського районного суду в інтересах 15-річного хлопця до Улянівської селищної ради про визнання права власності на 2/3 житлового будинку та п'яти земельних ділянок. Ця дитина-сирота мала право на спадкування майна загальною вартістю 312 тис. грн (частина житлового будинку та земля) після смерті померлих діда та баби. Батько дитини помер раніше, ніж спадкодавці. Оформити право власності нотаріально заважала відсутність оригіналів правовстановлюючих документів. Орган опіки та піклування з 2010 року не вживав заходи для захисту спадкових прав дитини.

Рішенням Білопільського районного суду від 8 серпня 2016 року позов прокурора задоволено повністю. Дитина набула право власності на майно вартістю 312 тис. гривень.

З початку року прокурорами заявлено сім позовів в інтересах дітей, позбавлених батьківського піклування, про накладення заборони на відчуження житла, у якому діти проживали до вилучення із сім'ї, з метою недопущення незаконного продажу житла батьками, позбавленими батьківських прав.

«Винесення таких рішень судом унеможливлює продаж батьками житла, право користування яким мають неповнолітні діти, і є дієвим заходом запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, забезпечення прав дітей, позбавлених батьківської опіки, на житло», – наголошує **начальник відділу ювенальної юстиції Прокуратури Сумської області Олена Луцик**.

Підставою для представництва прокурорами інтересів дітей у такій ситуації слугував той факт, що органи опіки та піклування, на які покладено обов'язок захисту майнових прав дітей, при подачі позовів про позбавлення батьків батьківських прав не вимагали накладення заборони на відчуження житла дітей, як зазначено у ст. 25 Закону України «Про охорону дитинства». Така бездіяльність створювала загрозу позбавлення дітей належного їм по закону житла.

Упродовж 2016 року органами прокуратури **Полтавської області** на захист прав і свобод дітей пред'явлено 65 позовних заяв на загальну суму майже 300 тис. грн, з яких 48 позовів уже задоволені, решта перебуває на розгляді. Засобами представництва поновлено права майже 100 дітей, на їх користь стягнуто 436 тис. грн, попереджено відчуження майна дітей-сиріт вартістю понад 200 тис. гривень.

Зокрема, рішенням Крюківського районного суду задоволено позов заступника керівника Кременчуцької місцевої прокуратури в інтересах дитини-сироти про визнання договору купівлі-продажу недійсним і застосування наслідків його недійсності.

«Цю квартиру у 2002 році мешканець Кременчука отримав у власність на підставі договору дарування. У 2005 році він продав її матері неповнолітнього, але через рік жінка померла. Скориставшись ситуацією, наприкінці 2015 року кременчужанин отримав дублікат договору дарування 2002 року і ще раз продав житло, яке йому не належало, вже іншій особі», – розповіла подробиці ситуації **начальник відділу ювенальної юстиції Прокуратури Полтавської області Галина Скотаренко**.

Наразі з метою захисту прав дитини прокуратура звернулася до суду з іншим позовом. Зокрема, прокуратура вимагає визнати право власності на квартиру за дитиною у порядку спадкування та витребувати житло із чужого незаконного володіння.

Вжито заходи представницького характеру на захист майнових прав дитини-сироти Лубенською місцевою прокуратурою.

«Прокурори встановили, що після смерті матері у дитини виникло право спадкування на земельну ділянку вартістю понад 32 тис. грн, проте опікун неповнолітнього не зміг оформити право власності. За словами опікуна, державний нотаріус відмовив неповнолітньому в оформленні права власності на спадщину через втрату правовстановлюючого документа на земельну ділянку (державного акта)», – зазначила Галина Скотаренко.

З метою поновлення та захисту майнових прав дитини прокуратура звернулася до суду з позовом про визнання за дитиною права власності на земельну ділянку в порядку спадкування за законом. Позов Пирятинський районний суд задовольнив.

Таким чином, прокуратура допомогла дитині-сироті отримати право власності на землю.

За результатами розгляду позовної заяви Миргородської місцевої прокуратури органи виконавчої служби зняли арешт із нерухомого та рухомого майна покійної матері неповнолітнього, що перешкоджав хлопцю оформити право власності на житло та інше майно.

Прокурори Хмельницької області не залишились осторонь проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, захищаючи їх житлові, майнові та соціальні права у суді.

Цьогоріч заявлено дев'ять позовів із позовними вимогами вартістю понад 200 тис. грн, які розглянуто та задоволено судом. За втручання прокурорів визнано право власності дітей на житло та земельні ділянки, четверо неповнолітніх поставлено на квартирний облік.

До прикладу, Кам'янець-Подільською місцевою прокуратурою встановлено, що в Новоушицькій спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті навчається дитина-сирота. Після смерті матері вказаній дитині залишився у спадок житловий будинок. Проте нотаріус відмовив у видачі свідоцтва про право на спадщину за законом на домоволодіння у зв'язку з відсутністю правовстановлюючого документа на зазначене майно. На захист майнових прав дитини-сироти прокурором подано позов про визнання права власності на житловий будинок в порядку спадкування, який задоволено. Рішення суду виконано, а за дитиною зареєстровано право власності на житло.

Шепетівською місцевою прокуратурою з'ясовано, що за рішенням суду місцеву мешканку позбавили батьківських прав стосовно двох її малолітніх дітей. Із 2014 року діти проживають разом із бабусею, мати участі у їх вихованні та утриманні не брала. Попри це протягом двох років вона незаконно отримувала пенсію у разі втрати годувальника на утримання двох дітей та витрачала її на власні потреби. За результатами судового розгляду позов Шепетівської місцевої прокуратури про стягнення на користь дітей пенсії у разі втрати годувальника в сумі понад 39 тис. грн задоволено у повному обсязі.

На захист житлових та майнових прав дітей органами **прокуратури Житомирщини** заявлено 13 позовів на суму 269 тис. грн про накладення заборони на відчуження житла, зобов'язання органів місцевого самоврядування постановити дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на квартирний облік, про визнання права власності на земельні ділянки, житло у порядку спадкування.

Так, за позовом Коростишівської місцевої прокуратури Черняхівським районним судом прийнято рішення про визнання за двома дітьми-сиротами права власності в порядку спадкування на будинок вартістю 56 тис. гривень.

Ідеться про те, що після смерті матері двом її синам, 12 та 8 років, у 2015 році було відкрито спадщину на будинок, розташований у с. Бежів Черняхівського району. Однак зі вступом у спадщину неповнолітніми виникли проблеми, оскільки право власності на житловий будинок, у якому неповнолітні раніше проживали з матір'ю, не було зареєстровано. Крім цього, відсутність первинних документів дала підставу державному нотаріусу відмовити дітям у видачі свідоцтва про право власності на спадщину за законом.

Коростишівська місцева прокуратура захистила житлові права дітей-сиріт та допомогла успадкувати будинок. Наразі судове рішення виконано.

Ще один позов Коростишівською місцевою прокуратурою заявлено в інтересах дитини-сироти до його опікуна про зобов'язання вчинити дії щодо захисту майнових прав підопічного.

Установлено, що у листопаді 2011 року головою Радомишльської районної державної адміністрації прийнято розпорядження про надання неповнолітньому, батько якого помер у 2005 році, статусу дитини-сироти та влаштування на виховання і спільне проживання до опікуна.

Як вказано в інформації відділу Держгеокадастру в Радомишльському районі, за померлим батьком згідно зі списком громадян, яким видано державні акти на право приватної власності на землю після розпаювання колективного сільськогосподарського підприємства «Працівник» у с. Гуто-Забілоцька Радомишльського району Житомирської області, значились дві земельні ділянки з цільовим призначенням для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 3,5958 та 0,5639 га загальною вартістю 9196,41 гривень.

Дані про складання заповіту батьком або щодо прийняття спадщини іншими спадкоємцями відсутні.

У статті 1268 Цивільного кодексу України передбачено, що малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину.

Отже, неповнолітній належним чином успадкував земельні ділянки, однак у встановленому законом порядку не отримав свідоцтва про право на спадщину у нотаріальній конторі, та вказане майно не було зареєстроване за ним у встановленому законом порядку, оскільки опікун не вжив заходи до захисту майнових прав свого підопічного.

У судовому засіданні відповідач позов визнав повністю, надав суду докази про оформлення та реєстрацію за неповнолітнім права власності на успадковане майно. Справу закрито у зв'язку із добровільним виконанням.

Сфера охорони дитинства є важливим напрямом діяльності, тому завжди перебуває під особливою увагою органів прокуратури Житомирщини.

Прокуратура Житомирської області з початку 2016 року активізувала представницьку діяльність у судах з питань захисту прав і свобод дітей, інтересів держави у сфері охорони дитинства. Таким чином, це сприяло досягненню реальних результатів роботи.

Зокрема, органами прокуратури Житомирської області у сфері охорони дитинства розпочато шість кримінальних проваджень, до суду пред'явлено 47 позовів на загальну суму майже 11 млн гривень.

Прокуратура області вжила заходи представницького характеру на захист прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яким минулого року після закінчення інтернатних закладів відповідно до вимог чинного законодавства не виплачено одноразову грошову допомогу. Зокрема, з метою поновлення прав 22 неповнолітніх пред'явлено 16 позовних заяв про стягнення недоплаченої одноразової грошової допомоги на загальну суму 160,8 тис. гривень.

Судами всі позови вказаної категорії задоволені, реально виконано судових рішень на суму 87 тис. гривень.

Також добровільно виконано позов прокурора про стягнення нарахованої, але не виплаченої стипендії дитині-сироті у розмірі 5 тис. гривень.

У поточному році у Сумській області заявлено 13 позовів на суму 104 тис. грн в інтересах випускників інтернатних закладів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до шкіл-інтернатів про зобов'язання нарахувати та виплатити дітям кошти одноразової допомоги відповідно до вимог ст. 8 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Кожному із тринадцятьох дітей-випускників адміністрацією інтернатних установ було недоплачено понад 7 тис. грн. Судами задоволено всі 13 позовів, діти отримали 104 тис. гривень.

Також за позовом керівника Роменської місцевої прокуратури поновлено право випускника професійно-технічного навчального закладу з числа дітей, позбавлених батьківського піклування, на отримання допомоги при працевлаштуванні та грошової компенсації на придбання одягу та взуття вартістю понад 9 тис. грн, які навчальний заклад тривалий час не виплачував.

Під час вивчення дотримання соціально-правових прав дітей **прокурорами Чернівецької області** виявлено випадки порушення права дітей-інвалідів на отримання соціальної стипендії.

Зокрема, згідно з пунктом 34 постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 року № 882 «Питання стипендіального забезпечення» студентам вищого навчального закладу, які є інвалідами по зору і слуху та яким призначена академічна стипендія, додатково виплачується соціальна стипендія у розмірі 50%.

Однак усупереч вимогам законодавства наказом ректора Буковинського державного фінансово-економічного університету від 12 вересня 2014 року студентці нового набору, яка має статус дитини-інваліда по зору, призначено академічну стипендію у мінімальному розмірі 550 грн та соціальну стипендію у розмірі 9% мінімальної ординарної академічної стипендії. Таким чином, університет не доплатив дівчині за весь період навчання 4 тис. гривень.

Керівник Чернівецької місцевої прокуратури в судовому порядку відстояв інтереси дівчини, якій навчальний заклад наразі відшкодував недоплачені кошти.

Проаналізувавши стан виплат одноразової допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, – випускникам

інтернатних закладів, які закінчили навчання у 2015 році, на початку нинішнього року **керівництво прокуратури Полтавської області** направило керівникам місцевих прокуратур лист-орієнтування, в якому зверталась увага на необхідність детального вивчення зазначеного питання на місцях із вжиттям заходів представницького характеру для поновлення майнових прав дітей.

У листі йшлося, що згідно з ч. 7 ст. 8 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» випускники навчальних закладів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування за рахунок навчального закладу або відповідної установи у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, забезпечуються одягом, взуттям та одноразовою грошовою допомогою в розмірі не менше шести прожиткових мінімумів для осіб відповідного віку.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» з 1 січня 2015 року прожитковий мінімум на одну особу з розрахунку на місяць для дітей віком від 6 до 18 років становив 1286 грн. Тобто одноразова грошова допомога дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, які закінчили навчання у 2015 році, повинна бути не меншою ніж 7716 гривень.

Водночас за інформацією Департаменту освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації упродовж 2015 року із семи інтернатних закладів області таку допомогу у визначеному законом розмірі сплатила своїм випускникам лише Андріївська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат Новосанжарського району, решта закладів виплачували різні суми: від 42 грн 50 коп. до 2,5 тис. гривень.

З огляду на вказані факти недотримання вимог чинного законодавства та порушення прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, керівники місцевих прокуратур області на захист прав дітей пред'явили 25 позовів. Під час судового розгляду лише випускник Гадяцького дитячого будинку відмовився від позовних вимог прокурора, через що на підставі ст. 61 КАС України позов було залишено без розгляду. Решта 24 позови на суму 160 тис. грн судами задоволено. Як результат, станом на 20 вересня 2016 року кожен із 24 випускників семи інтернатних закладів області, які закінчили навчання у 2015 році, отримав одноразову грошову допомогу у розмірі понад 7,5 тис. гривень.

Проаналізувавши стан виплат такої допомоги цьогоріч, у вересні прокуратура пред'явила 12 позовів в інтересах випускників, які закінчили навчання у 2016 році, у сумі 102 тис. грн. Усі позовні заяви зараз перебувають на розгляді.

Отже, завдяки прокуратурі випускники інтернатних закладів отримали значно більшу одноразову грошову допомогу.

Начальник відділу ювенальної юстиції прокуратури Полтавської області Галина Скотаренко розповіла про позови на захист прав дітей, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

Так, Кременчуцькою місцевою прокуратурою пред'явлено позовну заяву про визнання протиправною бездіяльності та зобов'язання Міністерства освіти і науки України вчинити певні дії щодо забезпечення державною стипендією учнів Кременчуцького професійно-технічного училища, що знаходиться на території Кременчуцької виховної колонії і в якому навчаються діти, засуджені до позбавлення волі. У серпні нинішнього року Полтавським окружним

адміністративним судом позов задоволено, а на початку вересня прокуратура звернулась до цього ж суду з позовними заявами про стягнення державної стипендії на користь дев'ятьох вихованців вказаної колонії на загальну суму майже 20 тис. гривень.

Тож питання дотримання прав дітей при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших примусових заходів постійно перебувають у полі зору прокуратури.

Прокуратура Сумщини також не залишається осторонь та захищає права дітей, які потрапили у конфлікт із законом. Таким чином, не допущено незаконне притягнення дітей до кримінальної відповідальності.

Упродовж дев'яти місяців 2016 року органами національної поліції області зареєстровано 232 кримінальні правопорушення, вчинені неповнолітніми та за їх участю. З обвинувальними актами до суду спрямовано 136 кримінальних проваджень, з них 11 – з угодою про примирення, 4 – з угодою про визнання винуватості.

В області проживає 176 тисяч дітей, з яких майже 90 тисяч – шкільного віку. Понад 12 тисяч дітей виховуються в сім'ях, які опинилися у складних життєвих обставинах у зв'язку зі зловживанням їхніми батьками алкоголем, перебуванням у місцях позбавлення волі, вчинення насильства, безробіттям, бідністю тощо. Понад 2 тис. дітей мають статус сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

Такі діти належать до категорії «ризику», якнайчастіше стають жертвами злочинних посягань, втягуються у злочинну діяльність дорослими.

Тому зусилля органів влади, правоохоронних органів мають бути спрямовані на забезпечення неухильного контролю та проведення соціальної роботи з такими дітьми та сім'ями, а також вжиття конкретних заходів щодо захисту прав дітей, які вже вступили у конфлікт із законом.

Особливої уваги потребує робота з неповнолітніми, до яких застосовані примусові заходи виховного характеру, а також засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, з метою недопущення вчинення дітьми повторних злочинів.

Проблемні питання, пов'язані з підлітковою злочинністю, були предметом розгляду на спільних та міжвідомчих нарадах у кожній з місцевих прокуратур та прокуратурі області.

Завдяки вжитим спільним заходам у поточному році в області стабілізовано стан злочинності серед неповнолітніх. Від початку цього року підлітками вчинено 178 злочинів проти 249 за аналогічний період минулого року тобто на 28,5% менше.

Прокуратура Донецької області захистила права майже 400 дітей, вивезених з окупованої терористами території.

На початку окупації частини Донецької області незаконними збройними формуваннями терористичної організації «ДНР» майже 400 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вихованців спеціалізованих закладів стали заручниками ситуації.

Бойовики насильно заборонили відповідальним органам і службам, розташованим на захопленій території, вивозити дітей у безпечні місця та пильно стежили за виконанням їхнього наказу.

За сприяння органів прокуратури області дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, потайки, всіма можливими

способами перевозили із захоплених терористами міст і поселяли у санаторно-оздоровчому центрі соціальної реабілітації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, «Смарагдове місто», розташованому в національному парку «Святі гори», що у Лиманському районі Донецької області.

Вивезти особисті справи дітей з усіма їхніми документами (свідоцтвами про народження, паспортами, ідентифікаційними номерами, рішеннями органів місцевого самоврядування про статус дитини, ощадними книжками, інформацією про наявне у них або їх батьків майно тощо) не було можливо.

За відсутності документів, що підтверджують статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, який вона набула за місцем походження, нагальним насамперед стало питання поновлення дитячих документів, статусів цих дітей, у тому числі щодо інвалідності, їхніх пільг.

Не менш актуальним було й проведення роботи щодо стягнення з позбавлених прав батьків аліментів на користь переселенців, призначення та виплати їм одноразової державної допомоги при досягненні 18-річного віку, взяття на квартирний облік дітей, які досягли 16-річного віку.

Установлення наявності майна та житла на підконтрольній українській владі території та перевірка стану його збереження також стали важливою складовою роботи з поновлення прав цих дітей.

Водночас термінового виконання потребувало переоформлення поточних банківських рахунків дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з окупованих територій на територію, куди вони прибули.

Невідкладно слід було провести кваліфіковане обстеження лікарсько-консультативними комісіями дітей-інвалідів з числа переміщених осіб з метою отримання висновків, які підтверджують статус інваліда, призначення необхідних реабілітаційних послуг, здійснення передбачених законодавством виплат.

Відповідно до вимог законів України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» дітям, які переселилися, гарантовано дотримання у повному обсязі їхніх прав і свобод, насамперед на охорону життя і здоров'я, соціальний захист, освіту, житло та майно.

Натомість вивчення прокуратурою питання захисту прав дітей-переселенців засвідчило, що за відсутності налагодженої взаємодії між зацікавленими органами та службами траплялися факти зволікання щодо підтвердження статусу дитини, відновлення документів, вжиттям заходів до з'ясування відомостей про батьків, інших родичів, наявне житло та майно.

З метою координації діяльності керівників правоохоронних органів та органів державної виконавчої служби, спрямованої на вирішення окреслених проблем, прокуратурою області ініційовано проведення міжвідомчої наради за участю представників Донецької облдержадміністрації, Головного управління Національної поліції в Донецькій області, Головного управління Державної міграційної служби в Донецькій області, Головного управління юстиції в Донецькій області, Головного управління Державної фіскальної служби в Донецькій області, на якій визначено злагоджені заходи ефективного поновлення прав дітей, переміщених з тимчасово окупованої території України.

Завдяки роботі, виконаній органами реєстрації актів цивільного стану (РАЦС), фіскальної та міграційної служб, усіх дітей забезпечено дублікатами свідоцтв про народження, ідентифікаційних номерів платників податків, паспортами громадян України.

Безпосередньо органами прокуратури протягом 2015–2016 років до суду направлено 60 заяв про встановлення факту наявності юридичного статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, у вихованців, які залишили тимчасово окуповану територію без документів, які це підтверджують. Усі заяви прокурора судом задоволено.

Службами у справах дітей на підставі даних відділів державної виконавчої служби територіальних управлінь юстиції області створено реєстр судових рішень про стягнення аліментів з батьків на утримання дітей-переселенців. У судовому порядку проведено заміну сторони у виконавчих провадженнях про стягнення аліментів на користь дітей.

Створено реєстр речових прав на нерухоме майно, що належить дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, у тому числі з числа дітей-переселенців. Установлено, що житло мають 83 дитини з числа переміщених. Налагоджено здійснення відповідними службами контролю за збереженням житла, яке належить дітям указаної категорії, перевірено його стан.

Службами у справах дітей та адміністраціями відділень Ощадбанку України розроблено алгоритм відновлення особистих рахунків дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, переміщених з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції. Встановлено, що заощадження мають 98 дітей.

Лікарсько-консультативними комісіями проведено обстеження 102 дітей-інвалідів із числа переміщених осіб та надано висновки, які підтверджують статус інваліда. Всім дітям-інвалідам призначено та проводяться відповідні реабілітаційні послуги, здійснюються передбачені законодавством державні виплати.

Крім того, не залишилися поза увагою органів прокуратури області питання захисту соціальних прав інших дітей, переміщених з тимчасово окупованої території України, районів воєнних дій, збройних конфліктів, у тому числі на отримання щомісячної адресної допомоги. У порядку адміністративного судочинства поновлено права шістьох дітей указаної категорії.

Таким чином, завдяки роботі органів прокуратури Донецької області поновлено права майже 400 дітей, переміщених з тимчасово окупованої території України, районів воєнних дій, збройних конфліктів.

ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРАТУРИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ

Сергій Спільник

начальник управління нагляду
у кримінальному провадженні
прокуратури Запорізької області,
старший радних юстиції

Багатовекторність економіко-правових реформ України реалізується, зокрема, шляхом інституційно-функціональної перебудови правоохоронної системи з урахуванням апробованого досвіду західноєвропейських країн та положень Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Успішне втілення цих демократизаційних процесів активного реформування правоохоронних органів зазнає об'єктивних та суб'єктивних перешкод.

Неврахування певних ключових чинників на етапі просування органів розслідування до європейського співтовариства зумовлює законодавче запровадження нових інститутів, які в практичній діяльності перейматимуть на себе не властиві їм функції, не зможуть ефективно виконувати покладені обов'язки. Як наслідок, застосування певних організаційно-практичних заходів, спрямованих на посилення протидії серійній злочинності, матиме ускладнення щодо їх розслідування. Найбільш негативно це вплине не тільки на діяльність правоохоронних органів у розслідуванні загальнонаціональних злочинів, а й на рівень забезпечення охоронюваних законом прав людини, що й зумовлює актуальність цього питання.

У структурі кримінальних правопорушень окреме місце посідають розбійницькі напади, що належать до найбільш небезпечних, корисливо-насильницьких злочинів. Учинення таких злочинів відбувається з відкритою зухвалістю, шляхом нападу з метою заволодіння чужим майном, поєднаного з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або погрозою застосування такого насильства.

Безумовно, морально-психологічний стан жертви подібного злочину та ймовірних очевидців такої події сприяє підвищенню рівня напруженості у суспільстві, характеризується високим ступенем суспільного резонансу та очікуванням негайного реагування держави. Показовою особливістю розбійних нападів, учинених групою осіб, на жаль, є невисокий відсоток їх розкриття, що обумовлено не тільки об'єктивними чинниками реформаційного процесу правоохоронної системи, а й віднесеністю цих злочинів до категорії тяжких та особливо тяжких, їх багатоепізодністю, складністю для розслідування.

Зокрема, на території міста Запоріжжя з 2012 по 2016 роки здійснено кілька розбійних нападів на ювелірні крамниці та відділи. Успішне розслідування та розкриття такої категорії злочинів вимагали злагодженої взаємодії між співробіт-

никами оперативних підрозділів, органу досудового розслідування та прокуратури області, яка здійснювала процесуальне керівництво.

Важливою ланкою ефективної та результативної взаємодії між управлінням карного розшуку, слідчим управлінням ГУМВС (зараз – ГУНП) області та прокуратурою області було систематичне проведення спільних нарад з питань стану досудового розслідування розбійних нападів на території міста, заслуховування відповідальних осіб з метою усунення недоліків та надання пропозицій щодо їх усунення.

> Під час досудового розслідування розбійних нападів та здійснення нагляду у формі процесуального керівництва незмінним головним завданням залишались повнота, всебічність, неупередженість розслідування, суворе та безумовне дотримання конституційних прав і свобод громадян.

Особливо відчутно ускладнювали розслідування цієї категорії злочинів питання, пов'язані з реформуванням органів внутрішніх справ та створенням національної поліції, зокрема відсутність законодавчих положень щодо забезпечення функціонування новоствореного органу влади та виконання покладених на нього завдань. Однією із найгостріших проблем, які постали під час досудового розслідування вчинених злочинною групою з умовною назвою «банда ювелірів» розбійних нападів на території міста, що призвело до відтермінування на певний період розкриття цієї категорії злочинів та можливості їх подальшого вчинення, стала відсутність у законодавстві закріпленого права на проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами національної поліції.

З метою активізації досудового розслідування, у тому числі щодо встановлення осіб, причетних до вчинення розбійних нападів на ювелірні магазини, для можливості формування дієвих версій про вчинене кримінальне правопорушення визначено низку першочергових завдань. Зокрема, необхідно було скласти криміналістичну характеристику розбійних нападів – інформаційну категорію, яка відображає типові особливості, ознаки та зв'язки елементів, властивих певним видам (групам) злочинів, що мають криміналістичне значення для розслідування кримінальних правопорушень (злочинів). Криміналістична характеристика формувалася за такими критеріями, як: суб'єкти злочину – хто міг вчинити напад, скільки було нападників, чи не здійснювалися ними раніше аналогічні злочини тощо; суб'єктивна сторона – мотиви та цілі злочину: на що було спрямовано попередню змову, як і з якою метою сформувалася злочинна група; об'єкт злочину – хто є потерпілим, який фізичний, моральний і матеріальний збиток йому заподіяно, які наслідки злочину; об'єктивна сторона – об-

ставини нападу, дії нападників, їх склад, способи нейтралізації наданого або можливого опору нападникам, форми застосованого насильства, використання зброї чи інших засобів нападу; способи проникнення на місце нападу злочинців і шлях зникнення; наявність транспортних засобів, яких саме, їх перебування в момент нападу; чи простежуються в діях злочинців чітка організація, спланованість.

Під час вивчення матеріалів розслідування цієї категорії злочинів встановлено, що розбійні напади належать до розряду так званих чоловічих злочинів, оскільки для їх вчинення потрібні певні фізичні якості, зокрема сила, спритність, витривалість, а також психологічні особливості – зухвалість і рішучість.

Зауважимо, що основним елементом криміналістичної характеристики розбійних нападів є спосіб вчинення злочину, який полягає у послідовному здійсненні певних психофізичних дій, спрямованих на досягнення бажаного результату, пов'язаних з підготовкою, нападом, викраденням майна та приховуванням слідів злочину.

Таким чином, характер та спосіб указаних злочинів, вчинених протягом чотирьох років на території міста Запоріжжя, дають змогу дійти висновку про вчинення зазначених кримінальних правопорушень одними й тими самими особами, проте передбачених КПК України підстав для об'єднання кримінальних проваджень в одне не було.

Незважаючи на це, слідчі органу досудового розслідування спільно з прокурорами у кримінальному провадженні детально аналізували кожний елемент низки злочинів цієї категорії шляхом зіставлення речових доказів, показань свідків та потерпілих тощо. Такий ґрунтовний аналіз на початкових етапах розслідування розбійних нападів давав переконливі підстави майже усім: від співробітників оперативних підрозділів до керівництва правоохоронних органів регіону – дійти висновку, що на території обласного центру є організована група злочинців, які здійснюють розбійні напади на ювелірні крамниці.

Водночас відсутність результатів у виді вироків призводила до зростання напруги у суспільстві, адже злочинці протягом 2015 року на території міста вчинили п'ять розбійних нападів на ювелірні крамниці!

Завдяки тісній та плідній співпраці слідчих, прокурорів та співробітників оперативного підрозділу управління кримінальної поліції Головного управління Національної поліції України в Запорізькій області у виконанні завдання кримінального провадження на початку 2016 року вдалося одержати перші відомості про осіб, які могли бути причетні до вчинення серії розбійних нападів.

Це стало можливим унаслідок проведення комплексу слідчих (розшукових) та процесуальних дій, у тому числі таких негласних слідчих (розшукових) дій, як: аудіо-, відеоконтроль особи та місця, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, спостереження за особою в публічно доступних місцях. Таким чином, співробітникам оперативних підрозділів та органу досудового розслідування вдалося встановити особу К., яка була організатором злочинного угруповання «банда ювелірів» та її керівником.

У зв'язку з цим правоохоронці детально вивчали інформацію про особу К., її минуле, зв'язки, спосіб життя. Одночасно співробітники оперативного підрозділу протягом кількох місяців здійснювали безперервний цілодобовий контроль за керівником організованої злочинної групи та її членами, з якими він контактував.

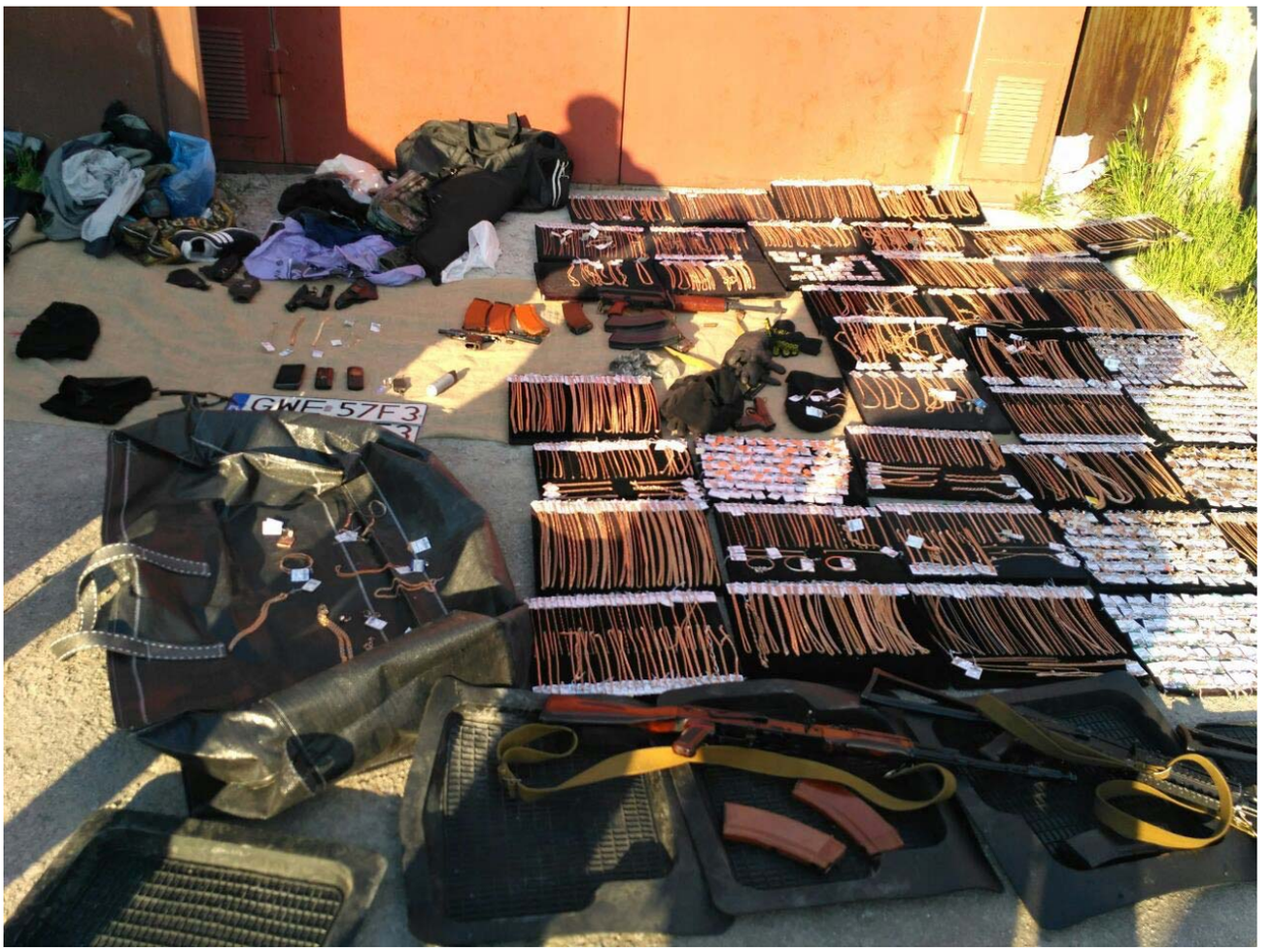
Під час досудового розслідування встановлено, що членами вказаної злочинної групи протягом 2012–2016 років на території міста Запоріжжя вчинено 14 розбійних нападів, приблизні збитки від цієї протиправної діяльності становлять понад 10 млн грн.

Характерною ознакою «банди ювелірів» була непостійність її складу не тільки на початку злочинної діяльності, а й протягом усього періоду існування.

Так, перший розбійний напад К. вчинив безпосередньо сам із застосуванням муляжу зброї, після чого залишив місце злочину на громадському транспорті. Надалі до протиправної діяльності він залучив двох своїх братів. Наступні злочини вказані особи вчиняли із використанням вогнепальної та автоматичної зброї, засобів для приховування зовнішності, димових шашок.

Важливо зазначити, що місце вчинення злочину нападники залишали на заздалегідь підготовлених автомобілях, які потім відчужували. Так, достовірно встановлено, що для протиправної діяльності почергово використовувалися три автомобілі.

Специфіка діяльності злочинної групи полягала у залученні організатором до вчинення розбійних нападів малознайомих або випадкових осіб. Відмінною ознакою «банди ювелірів» було те, що її діяльність засновувалась на принципах

раптовості, несподіваності та зухвалості. Остання складова підтверджується вчиненням більшості злочинів у центрі міста з великим скупченням людей.

Під час досудового розслідування встановлено, що ювелірні вироби, отримані в результаті протиправної діяльності, зловмисники збували через родичів, які, у свою чергу, поступово, орієнтовно один-два рази на місяць, по кілька речей здавали на реалізацію у розгалужену мережу ломбардів.

Аналіз життя учасників організованої злочинної групи дав можливість також встановити, що на грошові кошти, отримані від злочинної діяльності, переважна більшість із них придбала об'єкти нерухомості, транспортні засоби, дорогі предмети побуту, речі, виїжджали за кордон із членами родини для відпочинку.

До кожного злочину члени «банди ювелірів» ретельно готувалися, чітко розподіляючи між собою обов'язки та права, вивчали шляхи патрулювання ДСО, патрульної поліції, наявність сигналізації, облаштування приміщень ювелірних крамниць, камер відеоспостереження, навіть прилеглих будинків.

Досудовим розслідуванням встановлено, що термін підготовки до вчинення злочину в середньому становив один-два місяці, а то й більше. Серед об'єктивних факторів, які заважали правоохоронцям раніше вийти на злочинців, необхідно зазначити, що організатор злочинного угруповання К. попередньо працював охоронцем та інкасатором в одному з комерційних банків.

З метою виконання завдань кримінального судочинства та припинення діяльності організованої злочинної групи на території міста й відновлення порушених охоронюваних прав людини «банді ювелірів» під контролем правоохоронних органів була надана можливість «підготуватись» до вчинення розбійного нападу.

Зокрема, під час «підготовки» до вчинення останнього злочину правоохоронцями було надано можливість організованій злочинній групі підшукати форму з шевронами СБУ, балаклави, мікроавтобус, автоматичну зброю. Тобто штучно створено умови, спрямовані на виконання всіх можливих дій членами організованої групи з метою здійснення ними розбійного нападу.

Розкриваючи сутність механізму діяльності злочинної групи, важливо звернути увагу на

таку її особливість, як відволікаючий маневр: за деякий час до вчинення кримінального правопорушення один із членів організованої злочинної групи кинув димову шашку в сусідньому від місця злочину кварталі. У той час, як працівники МНС, органів поліції прибули до місця спрацювання димової шашки, члени злочинного угруповання на заздалегідь підшуканому мікроавтобусі здійснили розбійний напад на ювелірну крамницю, розташовану на центральному ринку міста (тобто у велелюдному місці).

Однією з важливих, характерних для такої ситуації ознак, на яку потрібно звертати увагу під час розслідування розбійних нападів, є те, що під час допитів очевидці та працівники ювелірної крамниці засвідчили: те, що злочин було вчинено, вони зрозуміли лише згодом. Це вкотре доводить, що діяльність вказаної ОЗГ була заснована на раптовості, несподіваності й уведенні оточуючих людей в оману щодо діяльності спецпідрозділів.

Саме скоординовані дії працівників правоохоронних органів виявилися ефективними. Завдяки спільній, злагодженій роботі з розслідування розбійних нападів, учинених організованою злочинною групою, та наявності дієвого прокурорського та відомчого контролю розкрито масштабне кримінальне правопорушення.

Адже членам ОЗГ задля недопущення випадкових жертв серед мирного населення правоохоронці дали можливість залишити місце злочину та приїхати до місця дислокації – гаражного кооперативу, де внаслідок ретельно спланованої операції працівниками Управління кримінальної поліції ГУНП в області спільно зі співробітниками обласного УСБУ злочинців було затримано. У результаті спецоперації ніхто не постраждав.

Таким чином, успішне розслідування розбійних нападів, вчинених на території міста Запоріжжя, попри об'єктивні та суб'єктивні перешкоди, забезпечили насамперед узгоджені, спрямовані на досягнення єдиної мети дії працівників правоохоронних органів і прокурорів. Завдяки цьому припинено протиправну діяльність організованої злочинної групи із вчинення розбійних нападів на території обласного центру.

Аналіз розслідування розбійних нападів засвідчив існування певних чинників, які сприяли, на жаль, вчиненню злочинів. Зокрема, об'єктом розбійних нападів переважно стали ювелірні крамниці чи відділи, не обладнані відеоспостережними та охоронними комплексами, в яких не було охоронців. Відсутність елементарних заходів безпеки в ювелірних крамницях, ломбардах, відділеннях банків тощо на сучасному етапі призводить лише до високого рівня вразливості таких установ, створення сприятливих умов для вчинення злочинів та ускладнення їх розкриття.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ПРЕДСТАВНИЦЬКОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗЕМЕЛЬ УЗБЕРЕЖЖЯ ЧОРНОГО МОРЯ ДЕРЖАВІ

Дмитро Коробченко

начальник відділу представництва
інтересів громадянина або держави в суді
та при виконанні судових рішень
Прокуратури Миколаївської області,
старший радник юстиції

Миколаївська область має значний рекреаційно-ресурсний та туристичний потенціал, оскільки на її території є вихід до Чорного моря, Ягорлицької затоки та Дніпро-Бузького лиману.

До курортних населених пунктів області належать: села Василівка, Покровка, Чорноморка Очаківського району, місто Очаків, села Коблеве, Морське, Лугове, Рибаківка Березанського району, де зосереджена основна частина баз відпочинку.

Довжина берегової смуги узбережжя Чорного моря області становить 59,3 км, нормативна площа прибережної захисної смуги моря – близько 118,6 кв. км.

Через відсутність визначених в натурі (на місцевості) меж прибережних захисних смуг та пляжних зон, належної сучасної містобудівної документації органи влади та самоврядування незаконно відводять курортні землі у власність та користування для хаотичної комерційної та індивідуальної житлової забудови.

Унаслідок недосконалості законодавства та бездіяльності спеціально уповноважених органів державного контролю, які останнім часом фактично не діють, відбувається загромадження курортних та пляжних територій області капітальними і тимчасовими комерційними спорудами: ларками, кафе, ресторанами, кемпінгами, приватними котеджами, готелями, ринками та іншими об'єктами, які заважають вільному доступу громадян до берега моря та перешкоджають розвитку курортів й збереженню природних і лікувальних ресурсів Чорного моря.

Органи прокуратури постійно звертали увагу керівництва області та органів державного контролю на порушення законодавства й необхідність встановлення прибережних захисних смуг і пляжних зон.

Проте жодних реальних дій в означеному напрямі органами влади та контролю дотепер не вжито.

Зазначені обставини є передумовою для наявності в судовій практиці необґрунтованих позовів прокурорів про знесення будівель та повернення земель державі, оскільки досі не роз-

роблено відповідних проектів землеустрою щодо визначення на місцевості меж прибережних захисних смуг та пляжних зон.

Необхідність врахування нормативних розмірів прибережних захисних смуг, установлених Земельним та Водним кодексами України, при наданні земель в їх межах фактично утвердилася після висловлення відповідної правової позиції Верховним Судом України за результатами розгляду 2 та 9 вересня 2014 року позовів, заявлених саме органами прокуратури Миколаївської області щодо земельних ділянок, розташованих на узбережжі Чорного моря (рішення у справах №№ 3-40гс14, 3-41гс14, 3-76гс14, 3-77гс14, 3-74гс14).

З огляду на вказані висновки Верховного Суду України органами прокуратури області вжито організаційно-практичні заходи з активізації роботи щодо забезпечення вільного доступу громадян до узбережжя Чорного моря, повернення незаконно вилучених земель рекреаційного призначення та державного лісового фонду, надання яких у приватну власність заборонено.

Зокрема, з метою виявлення порушень законодавства при відведенні земельних ділянок прибережної захисної смуги Чорного моря прокуратурою області постійно аналізуються публікації у засобах масової інформації, відомості відкритих інформаційних баз даних органів влади та державних реєстрів.

Наприклад, у травні 2016 року прокуратурою області опрацьовано розміщені на офіційному веб-сайті Березанської районної державної адміністрації (http://berezanka.mk.gov.ua) розпорядження про надання безоплатно у приватну власність громадян земельних ділянок на території Рибаківської сільської ради для індивідуального дачного будівництва.

Використовуючи дані веб-сайту Державного агентства земельних ресурсів України, Публічної кадастрової карти (http://map.dazru.gov.ua/kadastrova-karta), фахівці визначили земельні ділянки, що належать до прибережної захисної смуги моря.

Оскільки більшість земель на узбережжі є землями державного лісового фонду та перебуває у постійному користуванні державного підприємства «Очаківське лісомисливське господарство», прокуратурою області з Українського державного проектного лісовпорядного виробничого об'єднання «Укрдержліспроект» витребувано планово-картографічні матеріали лісовпорядкування для виявлення місцезнаходження лісів на території області.

Також отримано інформацію з управління містобудування та архітектури Миколаївської обласної державної адміністрації щодо функціонального призначення наданих у власність земельних ділянок відповідно до Проекту планування та забудови Березанського району Миколаївської області, затвердженого постановою Державного комітету у справах будівництва Української РСР від 23 жовтня 1985 року № 112 (далі – Проект планування).

Порівнюючи дані Публічної кадастрової карти з розпорядженнями Березанської районної державної адміністрації, а також планами матеріалів лісовпорядкування урочища Рибаківка Березанського лісництва, ситуаційними та кадастровими планами, працівники прокуратури виявили факти незаконного відведення понад 50 земельних ділянок рекреаційного призначення та державного лісового фонду.

Так, розпорядженням Березанської районної державної адміністрації від 27 січня 2016 року громадянину Х. надано безоплатно у приватну власність земельну ділянку площею 0,06 га для індивідуального дачного будівництва.

Згідно із наявними планово-картографічними матеріалами та іншою землевпорядною документацією зазначена ділянка розташована безпосередньо в межах пляжної зони узбережжя Чорного моря на відстані 15 метрів від краю води.

Відповідно до Проекту планування ділянка знаходиться в зоні рекреації, в межах якої дозволяється розміщення лише баз відпочинку, пансіонатів та будинків відпочинку, кемпінгів, дитячих таборів відпочинку, пляжів, пам'яток археології, заказників пам'яток культури.

Крім того, п. 10.17 ДБН 360-92 «Планування і забудова міських і сільських поселень» та п. 7 постанови Ради Міністрів УРСР від 26 червня 1986 року № 238 «Про підвищення ефективності робіт по захисту берегів Чорного і Азовського морів від руйнування» встановлено заборону на будівництво індивідуального житла у трикілометровій зоні узбережжя Чорного моря.

З аналогічними порушеннями райдержадміністрацією передано 28 громадянам у приватну власність земельні ділянки загальною площею 1,6 га для індивідуального дачного будівництва, що також розташовані у прибережній захисній смузі Чорного моря.

Враховуючи викладене, прокуратура області розпочала кримінальні провадження стосовно посадових осіб Березанської районної державної адміністрації, управління містобудування та архітектури Миколаївської обласної державної

адміністрації, відділу Держкомзему у Березанському районі та землевпорядної організації, внаслідок зловживань яких у приватну власність громадян вибули земельні ділянки рекреаційного призначення у курортній зоні «Рибаківка», за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України.

Водночас для реального повернення цих земель державі галузевим відділом прокуратури області упродовж червня – липня поточного року до Березанського районного суду Миколаївської області пред'явлено 27 позовів, 6 із яких вже задоволено.

Однією з передумов незаконного вилучення земель вказаної категорії є зловживання службовим становищем керівниками державних лісогосподарських підприємств, які замість збереження та відтворення лісів незаконно відмовляються від постійного користування землями держлісфонду.

Так, під час досудового розслідування в одному з проваджень установлено, що всупереч вимогам законодавства і за відсутності повноважень Коблівською сільською радою прийнято добровільну відмову ДП «Очаківське лісомисливське господарство» від права постійного користування земельними ділянками державного лісового фонду загальною площею 64 га в урочищі Коблеве.

З метою повернення вказаних земель державі Миколаївською місцевою прокуратурою № 1 до господарського суду Миколаївської області у квітні 2016 року пред'явлено два позови про визнання незаконними та скасування відповідних рішень Коблівської сільської ради, один із яких вже задоволено.

Набули поширення випадки надання у приватну власність земель прибережних захисних смуг для нібито ведення особистого селянського господарства.

Наприклад, рішеннями Коблівської сільської ради надано у безоплатну приватну власність громадянам для ведення особистого селянського господарства 12 земельних ділянок загальною площею 21 га вартістю понад 70 млн грн, розташованих у межах прибережної захисної смуги Чорного моря на території курортної зони «Коблеве».

Надалі рішенням цієї ж сільської ради цільове призначення вказаних ділянок змінено на комерційне – для будівництва об'єктів інфраструктури та громадського харчування, що суперечить Проекту планування та чинному містобудівному законодавству, будівельним нормам, державним стандартам і правилам.

На усунення цих порушень прокуратурою області у липні – серпні 2016 року заявлено шість позовів до Березанського районного суду про повернення державі частини зазначених земельних ділянок загальною площею 12 га вартістю 38 млн грн. Справи перебувають у провадженні суду. Також розпочато кримінальне провадження за ч. 2 ст. 364 КК України стосовно посадових осіб Коблівської сільської ради, внаслідок зловживань яких ці землі вибули у приватну власність.

У поточному році органами прокуратури області за фактами порушень вимог законодавства при розпорядженні землями прибережної захисної смуги Чорного моря загалом розпочато 11 кримінальних проваджень стосовно посадовців органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері архітектури, земельних ресурсів, лісової охорони; пред'явлено до суду 51 позов щодо повернення державі 87,5 га земель вартістю 101,3 млн грн, із яких задоволено позови щодо земель площею 52 га вартістю 45,3 млн гривень. Інші позови перебувають на розгляді.

Керуючись організаційно-розпорядчими документами Генеральної прокуратури України, прокурори вживають заходи забезпечення виконання судових рішень про визнання правовстановлюючих документів на землю недійсними, розірвання договорів оренди земель не лише у примусовому порядку, а й шляхом вчинення реєстраційних дій.

На виконання судових рішень, постановлених раніше, 2016 року у власність держави повернуто земельні ділянки загальною площею 40 га вартістю 13 млн грн і забезпечено реєстрацію речових прав на них.

Зокрема, з незаконного володіння комерційних структур повернуто земельні ділянки узбережжя Чорного моря загальною площею 4 га, вартість яких становить понад 1 млн гривень.

Також витребувано водні об'єкти загальною площею 27 га вартістю понад півтора мільйона грн, які незаконно передані громадянам для риборозведення і ті, що використовуються ними з порушенням закону.

Слід зазначити, що в сучасних умовах одним із чинників ефективного функціонування будь-якої економіки є розвинений ринок нерухомого майна, а одним із головних завдань правової держави у сфері економічної політики – оптимізація обігу нерухомості.

Провідну роль у цьому напрямі відіграє правове регулювання відносин, пов'язаних із державною реєстрацією земель і прав на них.

Разом з тим виконання судових рішень в частині скасування правовстановлю-

ючих документів на землю шляхом внесення записів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень залишається однією із головних проблем здійснення представництва при виконанні судових рішень.

Це обумовлено відсутністю дієвого законодавчого врегулювання і досконалих технічних можливостей.

Так, згідно з ч. 2 ст. 26 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі – Закон) у разі скасування судом документів, на підставі яких проведено державну реєстрацію прав до 1 січня 2013 року, або скасування записів про державну реєстрацію прав, інформація про які відсутня в Державному реєстрі прав, запис про державну реєстрацію прав вноситься до Державного реєстру прав та скасовується.

Проте законодавством не передбачено можливість використання державним реєстратором даних Державного реєстру земель та Державного земельного кадастру для здійснення державної реєстрації прав чи її скасування, така технічна можливість теж відсутня.

Як наслідок, постає питання про вчинення реєстраційних дій на підставі документів, що вже скасовані або визнані недійсними судом, оскільки державному реєстратору надано право скасовувати державну реєстрацію прав, які є зареєстрованими в інформаційній системі Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

До того ж згідно з п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону у разі подання документів для проведення державної реєстрації набуття, зміни або припинення права власності та інших речових прав заявником може бути власник, інший правонабувач, сторона правочину, у яких виникло речове право, або уповноважені ним особи.

Відповідно до ч. 5 прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності» державна реєстрація права держави на земельні ділянки здійснюється на підставі заяви органів, які згідно із ст. 122 Земельного кодексу України передають земельні ділянки у власність або користування, до якого додається витяг з Державного земельного кадастру про відповідну земельну ділянку.

Але в окремих випадках ст. 122 Земельного кодексу України право розпорядження земельними ділянками надається органам місцевого самоврядування або органам виконавчої влади залежно від виду використання, потреб.

Не завжди попередні орендодавці земель є органами влади, що мають право ними розпоряджатися на цей час і, як наслідок, можуть бути заявниками.

Відтак достеменно визначити орган, що має право розпоряджатися земельними ділянками, можна лише після прийняття ними відповідних рішень при передачі їх зацікавленим особам.

Як свідчить практика, у Національній кадастровій системі може бути відсутня інформація про земельні ділянки та відкриті поземельні книги на них, навіть у разі наявності кадастрових номерів, що унеможливлює отримання витягів з Державного земельного кадастру про відповідну земельну ділянку.

Поширеними є й випадки неможливості отримання витягів з Державного земельного кадастру у зв'язку з невідповідністю формату, в якому внесені дані до Національної кадастрової системи.

У такому разі для отримання витягу з Державного земельного кадастру слід мати обмінні файли на земельні ділянки у форматі XML, що виготовляються суб'єктами приватного права після сплати відповідної суми коштів.

До того ж згідно з законодавством прокурор не наділений правом звернення до органу державної реєстрації прав з метою реєстрації державного права на земельні ділянки.

Таким чином, забезпечення реального поновлення порушених інтересів держави відбувається у співпраці з органами, уповноваженими державою на розпорядження земельними ділянками, і залежить переважно від своєчасного та якісного виконання посадовими особами своїх обов'язків.

Втім, відповідно до ст. 28 Закону відсутність державної реєстрації права власності держави чи територіальної громади на земельну ділянку в Державному реєстрі прав не позбавляє органів державної влади або органів місцевого самоврядування права приймати рішення про їх передачу у власність або користування.

Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України

У Національній академії прокуратури України 30 вересня 2016 року проведено міжнародну науково-практичну конференцію

Мета:

об'єднання зусиль науковців, законодавців, представників правоохоронних органів та спецслужб для вивчення міжнародного досвіду антитерористичної діяльності з можливістю його запровадження в Україні

Напрями:

– правові підходи та законодавчі аспекти протидії терористичній діяльності;
– протидія поширенню ідеології тероризму та екстремізму;
– інформаційна безпека і тероризм;
– виявлення, припинення та розслідування фінансової підтримки тероризму;
– діяльність правоохоронних органів і спеціальних служб у сфері виявлення, припинення і розслідування злочинів, віднесених до терористичної діяльності, та мінімізація їх наслідків;
– нелегальна міграція як передумова виникнення терористичної діяльності на території Європи

Співорганізатори:

Генеральна прокуратура України
Національна академія прокуратури України
Українська національна група Міжнародної асоціації кримінального права
Університет банківської справи
Громадська організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права»
Consilium Sp. z o.o. (Республіка Польща)

Запровадження системи оцінювання ефективності діяльності прокуратури: перспективи та перешкоди

За такою назвою 11 жовтня 2016 року в Національній академії прокуратури України проведено експертний круглий стіл

Мета:

формування наукових підходів та розроблення практичних заходів оцінювання ефективності діяльності прокурорів

Напрямами:

– профіль професійної компетентності посади прокурора та рівень професійної компетентності прокурора;
– система індивідуального оцінювання якості роботи прокурора;
– оцінка управлінських якостей прокурорів, які займають адміністративні посади;
– запровадження інституціональної оцінки роботи прокуратури

Тематичні засідання:

– впровадження системи індивідуального оцінювання якості роботи прокурора;
– оцінка управління якостей прокурорів, які займають адміністративні посади;
– запровадження інституціональної оцінки роботи прокуратури

Співорганізатори:

Генеральна прокуратура України
Національна академія прокуратури України

Сприяння у проведенні заходу:

Проект Ради Європи «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні»

Протидія злочинності: теорія та практика

У Національній академії прокуратури України 19 жовтня 2016 року проведено VII Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Протидія злочинності: теорія та практика».

Мета:

об'єднання зусиль науковців і практичних працівників у розв'язанні проблем протидії злочинності, а також вироблення рекомендацій щодо удосконалення кримінального, кримінально-виконавчого та кримінального процесуального законодавства

Напрями:

– сучасний стан протидії злочинності та проблеми її нормативно-правового забезпечення;
– розробка та впровадження заходів протидії злочинам у окремих сферах;
– проблеми захисту інтересів особи, суспільства і держави у кримінальному провадженні;
– удосконалення порядку виконання та відбування покарань

Співорганізатори:

Генеральна прокуратура України
Національна академія прокуратури України
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України
Союз юристів України

Сторожук
Дмитро

Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції

27 жовтня 2016 року у Національній академії прокуратури України проведено міжнародний круглий стіл «Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції»

Мета:

об'єднання наукової спільноти у пошуку ефективного з точки зору практичної реалізації механізму захисту в Україні прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави в особливих умовах

Напрями:

– актуальні проблеми захисту інтересів громадян або держави в особливих умовах (збройний конфлікт, окупація, анексія територій, воєнні дії, антитерористична операція тощо);

– захист прав та інтересів громадян, які залишилися проживати на тимчасово окупованій території України;

– захист прав внутрішньо переміщених осіб (трудових прав, права власності, права на житло, права на соціальну допомогу та ін.);

– захист права власності держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції;

– законодавство України про внутрішньо переміщених осіб та стандарти Ради Європи;

– практика Європейського суду з прав людини з питань захисту права на мирне володіння майном юридичними та фізичними особами у контексті порушення цього права на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції;

– вдосконалення законодавства України щодо захисту права власності постраждалих внаслідок анексії Криму та збройного конфлікту на Сході України;

– діяльність прокурора з питань захисту прав вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції

Співорганізатори:

Генеральна прокуратура України
Національна академія прокуратури України

Сприяння у проведенні заходу:

Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні»

ПРОКУРОРОМ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРИЗНАЧЕНО ВАЛЕРІЯ РОМАНОВА

У середу, 19 жовтня 2016 року, Генеральний прокурор України Юрій Луценко представив нового прокурора Запорізької області – старшого радника юстиції Валерія Романова.

Юрій Луценко: «Це людина, яка не кидає слів на вітер і виконає поставлені перед ним задачі».

Генпрокурор наголосив, що прокуратура має співпрацювати з керівництвом області в спільних завданнях щодо подолання корупції та злочинності.

Юрій Луценко: «Тому перше завдання для Валерія Петровича – відновити нормальну співпрацю по всій вертикалі в Запоріжжі та районних центрах, проводити спільні наради й воювати із спільним ворогом, а не між собою».

Генеральний прокурор поінформував про результати перевірки комісією, які є важливими і для прокуратури, і для колег по правоохоронній діяльності.

Юрій Луценко: «Перш за все комісія виявила, що не відбувалась координаційна діяльність прокуратури по питанням злочинності у регіоні. Жодної спільної наради з представниками місцевої влади та правоохоронних органів проведено попереднім прокурором не було. Як наслідок нас надзвичайно турбує ситуація зі зростанням рівня злочинності».

Також Генеральний прокурор України вказав на неналежний стан роботи правоохоронних органів в області. Він звернув увагу, що цього року жодного актуального кримінального провадження стосовно високопосадовців не спрямовано до суду з обвинувальним актом. За його словами, практично не проводиться робота з розслідування кримінальних проваджень за фактами катування в установах виконання покарань.

Юрій Луценко: «Стосовно представництва інтересів громадян та держави в суді тут непоганий результат порівняно з іншими областями, але – жодного провадження по поверненню земель уздовж моря, а це є ключовим питанням, яке турбує і людей, і владу в цьому регіоні. Законність відчуження землі або взагалі незаконне відчуження землі у заборонених смугах. На жаль, я не бачу активності на цьому напрямі»

Підсумовуючи, Юрій Луценко зазначив, що єдиний результат, якого очікують громадяни і якого він вимагає як Генеральний прокурор – це спільна робота правоохоронних органів.

Юрій Луценко: «Окремо сама по собі прокуратура працювати не може, без поліції, без СБУ і ДФС це неможливо, тому закликаю до спільної роботи, але закликаю також і до результатів».

